

ตำราช่างภาคที่ ๑

พระยาสุทธาภิรมย์ (สรวง ศรีเพ็ญ)

พิมพ์เป็นครั้งแรก

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

หลวงชำนาญฉันทา (กรี คชนันทน์)

ที่เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม

วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๑

ตำราช่างภาคที่ ๑

พระยาสุทธาภิรมย์ (สรวง ศรีเพ็ญ)

พิมพ์เป็นที่ระลึก

ในงานพระราชทานเพลิงศพ

หลวงชำนาญานุชนสาธน์ (กรี คชนันท์)

ที่เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม

วันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ. ศ. ๒๔๘๑

NATIONAL LIBRARY OF THAILAND

31111004065676

คำนำ

พระยาธำมาภิรมย์ (สรวง ศรีเพ็ญ) มีความ
ประสงค์จะพิมพ์หนังสือเป็นที่ระลึก ในงาน
พระราชทานเพลิงศพหลวงชำนาญานุชนสาธน์ (กรี
คชนันท์) สักเรื่องหนึ่ง ได้แสดงความจำนงขอ
ให้กรมศิลปากรช่วยเป็นธุระจัดเรื่อง กรมศิลปา-
กรเห็นว่า หลวงชำนาญานุชนสาธน์ (กรี คชนันท์)
เป็นเชื้อชาติทหารกรมพระคชบาล ถ้าพิมพ์เรื่อง
ตำราช้างเป็นที่ระลึกสำหรับงานคราวนี้ จะเหมาะ
สมด้วยประการทั้งปวง และตำราเรื่องช้างเป็น
ของสมัยเก่า หากไม่พิมพ์ไว้ให้แพร่หลาย ต่อไป
จะหาฉบับได้ยาก จึงรวบรวมขึ้นเป็นภาคที่ ๑
และอนุญาตให้จัดพิมพ์ตามควรแก่ความประสงค์
ตำราช้างภาคที่ ๑ นีมี ๓ เรื่อง คือ (๑) ตำรา
ลักษณะช้างคำโคลง กรมศิลปากรได้ฉบับ
จำลองเมื่อแรกเริ่มต้นรัชกาลที่ ๑ ดังปรากฏ

วัน เดือน ปี อยู่ในบานแผนก เข้าใจว่าเดิมคง
จะเป็นฉบับมีมาแล้วแต่ครั้งกรุงธนบุรี (๒)
พระตำหรับุ่งผ้าซิ่น (๓) นารายณ์ประทม
สินธุ์ ว่าด้วยลักษณะซิ่นเป็นคำร้อยแก้ว

นอกจากที่พิมพ์ในภาคที่ ๑ นี้ ยังมีตำราซิ่น
ทั้งคำฉันท์คำกลอน และความเรียงอีกหลาย
เรื่อง เมื่อมีโอกาศ จะได้จัดพิมพ์เป็นภาคๆ ต่อ
ไปจนกว่าจะจบบริบูรณ์

กรมศิลปากรขอโมทนากุศล ที่เจ้าภาพอุต-
สาห์บำเพ็ญ เป็นไปเพื่อสัมปรายิกผลทุกสถาน
จงสัมฤทธิ์เป็นมณูญานิสงส์ แก่หลวงชำนาญ-
ธนสารณ์ (กร์ คชนันท์) โดยควรแก้คดีนิยม
ตลอดจนการที่พระยาสัจจาภิรมย์ (สรวง ศรีเพ็ญ)
ให้พิมพ์ตำราซิ่นภาคนี้เป็นประโยชน์แพร่หลาย
หวังว่าท่านผู้ได้รับคงจะพอใจทั่วกัน

กรมศิลปากร

วันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๑

หลวงชำนาญยุทธศิลป์

ชวตศ พ. ศ. ๒๔๒๘ : มรณะ พ. ศ. ๒๔๘๑

ประวัติ หลวงชำนาญานุชนสาธน์

หลวงชำนาญานุชนสาธน์ (กรี คชนันท์) เกิดเมื่อวันที่ ๔ ค่ำ เดือนสาม ปีระกา ตรงกับวันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พระพุทธศักราช ๒๔๒๘ เป็นบุตรชายคนโต ของ พระยาธัญญาภิบาล (เกรียว คชนันท์) และ คุณหญิงตาด ธัญญาภิบาล เป็นมารดา เมื่อ พ. ศ. ๒๔๕๓ ได้ประกอบการศึกษาที่เพ็ญม. บุตรพระยาเกษตรรักษา (ช่วง) มีบุตรและธิดาโดยลำดับ ดังต่อไปนี้

๑	น. ส. เกียรติ	คชนันท์
๒	น. ส. ประกอบ	คชนันท์
๓	ช. กิ่ง	คชนันท์
๔	ช. เล็ก	คชนันท์
๕	น. ส. กระแสร์	คชนันท์

๖ ข. กระสินธุ์	คชนันท์
๗ ด. ญ. กระสวย	คชนันท์
๘ ด. ญ. เกษมสุข	คชนันท์
๙ ด. ญ. ประสพสาร	คชนันท์
๑๐ ด. ญ. กนกศรี	คชนันท์
๑๑ ด. ญ. กมลศรี	คชนันท์

หลวงชำนาญานุชธานี ได้เคยรับราชการมา โดยลำดับดังนี้ (๑) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๘ จน ถึง พ.ศ. ๒๔๕๒ เป็นเสมียนกองข้าหลวงเกษตร มีเงินเดือนตั้งแต่เดือนละ ๒๐ บาท ถึง ๖๘ บาท แล้วลาออกจากราชการคราวหนึ่ง (๒) ครั้น เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๓ ได้กลับเข้ารับราชการอีก คือ เป็นเสมียนอยู่ใน กรมอำเภอ กระทรวงนครบาล รับพระราชทานเงินเดือน ๆ ละ ๔๐ บาท (๓) พ.ศ. ๒๔๕๔ เลื่อนขึ้นเป็นนายเวร เงินเดือน เดือนละ ๗๕ บาท (๔) พ.ศ. ๒๔๕๕ เป็น

ก

มหาดเล็กรายงาน เงินเดือนเดือนละ ๘๐ บาท
(๕) พ. ศ. ๒๔๖๐ จนถึง พ. ศ. ๒๔๗๔ เป็น
นายเวรอยู่ในกระทรวงมหาดไทยตลอดมา ได้
รับพระราชทานเงินเดือนตั้งแต่เดือนละ ๘๔ บาท
จนถึง ๒๐๐ บาท ครั้นเมื่อวันที่ ๑ เมษายน
พ. ศ. ๒๔๗๕ ทางราชการได้ยุบตำแหน่ง หลวง
ชำนาญธนสารนี้จึงได้พ้นจากราชการ โดยได้รับ
พระราชทานเบี้ยบำนาญแต่นั้นมา

ในระหว่างที่หลวงชำนาญธนสารนี้ได้รับราช-
การมาด้วยความพากเพียรซื่อสัตย์สุจริตนี้ ทาง
ราชการได้ปูนบำเหน็จให้ คือ —

(๑) พ. ศ. ๒๔๕๕ ได้รับยศเป็นรองอำ-
มาตย์ตรี

(๒) พ. ศ. ๒๔๖๓ ได้เลื่อนยศเป็นรอง
อำมาตย์โท

- (๓) พ. ศ. ๒๔๓๑ ได้เลื่อนยศเป็นรอง
อำมาตย์เอก
- (๔) พ. ศ. ๒๔๕๕ ได้รับพระราชทาน
บรรดาศักดิ์เป็นขุน
ชำนาญยุทธศาสตร์
- (๕) พ. ศ. ๒๔๖๕ ได้เลื่อนบรรดาศักดิ์
เป็นหลวงชำนาญยุทธ
ศาสตร์
- (๖) พ. ศ. ๒๔๖๑ ได้รับพระราชทาน
เครื่องราชอิสริยา-
ภรณ์ เบญจมาภรณ์
มงกุฎสยาม
- (๗) พ. ศ. ๒๔๗๒ ได้รับพระราชทาน
เบญจมาภรณ์ช้าง-
เผือก

(๘) พ. ศ. ๒๔๕๕ และ พ. ศ. ๒๔๖๘ ได้
รับพระราชทานเหรียญ
บรมราชาภิเศก ทั้ง ๒
รัชกาล

หลังจากเมื่อออกจากราชการแล้ว หลวง
ชำนาญธนสาธน์กับภรรยา ก็ได้ประกอบการอาชีพ
ในทางค้าขาย โดยจะเพาะภรรยามีความ
สามารถในทาง เป็น แพทย์ แผนโบราณ อีก ด้วย
ฉะนั้น การปกติสุขในครอบครัวจึงนับว่าครองตัว
มาได้เป็นอย่างดี ครั้นเมื่อเดือน กันยายน
พ. ศ. นี หลวงชำนาญธนสาธน์ได้เริ่มป่วยด้วย
โรคโลหิตดันสูง แม้จะได้พยายามรักษากัน
อย่างเข้มแข็งแล้วก็ดี อาการก็มีแต่ทรนกับทรุด
ตลอดมา จนถึงวันที่ ๔ กันยายน พ. ศ. ๒๔๘๑
หลวงชำนาญธนสาธน์ จึงถึงแก่กรรมโดย
ความสงบ

หลวงชำนาญธนสาธน์ผู้ขึ้น ได้เกิดมาในสกุล
ที่สูง เป็นเชื้อชาติทหาร กรมพระคชบาล เมื่อ
พ. ศ. ๒๔๓๕ ขณะที่หลวงชำนาญฯ ยังอยู่ในวัย
เด็ก ท่านบิดา ครั้งเป็น นายร้อยโท หลวงอินทร
คชลักษณ์ นายทหาร กรมพระคชบาล ไปราชการ
ทัพ ณ เมืองพระตะบอง หลวงชำนาญฯ ก็ได้ไป
กับท่านบิดาด้วย ครั้นเมื่อ พ. ศ. ๒๔๓๗ เสร็จ
ราชการทัพแล้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
ท่านบิดาหลวงชำนาญฯ คือ หลวงอินทรคชลักษณ์
เป็นผู้ว่าราชการเมืองนครนายก และโปรดเกล้าฯ
ให้เลื่อนบรรดาศักดิ์ เป็น พระยาพิบูลย์สงคราม.
หลวงชำนาญฯ ก็ได้อยู่ร่วมกับท่านบิดาตลอดมา
จนท่านย้ายจาก ตำแหน่ง ผู้ว่าราชการเมือง นคร-
นายกไปเป็นข้าหลวงเกษตร และเปลี่ยนราชทิน
นาม เป็น พระยาธัญญาภีบาล หลวงชำนาญฯ
จึงได้ออกรับราชการแต่นั้นมา.

ตำราลักษณะช้างคำโคลง

บานแผนก

วันจันทร์ เดือน ๕ แรม ๑๐ ค่ำ จุลศักราช
๑๑๔๔ ปีชวด จัตวาศก (ตรงกับวันที่ ๒
กันยายน พ.ศ. ๒๓๒๕) ข้าพระพุทธเจ้า
หมื่นทิพกระวี ๑ นายชำนาญอักษร ๑ หมื่น
ทิพไมตรี ๑ หมื่นเทพไมตรี ๑ หมื่นรัตไมตรี ๑
นายบุญคง ๑ ชุบ ขุนมหาสิทธิโวหาร นาย
ชำนาญโวหาร ทานแล้ว

๑ ถวายกรกันพุ่มเพียง	บุษบง
เกลิงอุสุภราชทรง	เทริดเกล้า
อิกไทพิศณุพงศ์	สุรเทพ
กมลาศพิณเนศรเจ้า	โลกฉ่ำเลอสรวง

๒ อীগองค์จักรพรรดิไท้ ทศรณ
 ขอนิพนธ์โคลงคช— ลักษณะไว้
 โดยในศาสตร์กำหนด บรรราช
 สมองพระยศเกียรติไท้ ธิราชผู้เป็นเฉลิม
 ๓ ไตรตรึงษ์ศักดิ์ราชข้อย ควรขอ
 คชลักษณะอันพึงพอ รำได้
 บทบาทพลาดผิดขอ ขมาโทษ
 ตกแต่งเป็นโคลงให้ ช่วยเต็มเต็มสมอง
 ๔ สารสวัสดิศรีเศวตแผ้ว เพื่อกพรรณ
 นามชื่อเอราวัณ ยิ่งแท้
 เคียรตามสืบสามสรรพ ลักษณะเลิศ
 ควรคู่ธิราชแล เลิศท้าวอินทร์ทรง
 ๕ หนังสือศรีเมฆาลัยเรื่อง ฤทธิ์
 เพื่อก่องพิศเพียงสี่ ดอกกล้า
 ตามเคียรสืบบาทมัย ยศยิ่ง
 ปราบภูคชสิทธิหล้า แหล่งนั้นฤาเสมอ

๖ หนึ่งไทเทเวศท้าว
ยัสีบหกงค์มา
นิรมิตรคชคชา
ล้วนเทพในช่อชั้น

๗ หนึ่งนามคิริเมขลล้า
หนึ่งเอราวัณประเสริฐ
หนึ่งเทพนิมิตรเกิด
คชเศวตสามสารกล้า

๘ จะกล่าวคชลักษณ์ล้า
สืบทมูในหิมวันต์
ควรองคจักราพรรต
เฉลิมโลกธำรงไท่

๙ วรภาคเฟือกผ่องแผ้ว
ข้างช่อชาติฉันทันต์
สืขาวดุจเงินสรรพ์
เรื่องฤทธิกำลังแล

เทวา
แบ่งบัน
เฟือกผ่อง
นิมิตรให้เป็นสาร

คชเลิศ
ฝ่ายฟ้า
คชยัง
คู่เจ้าไทรตรึงษ์
เลอสุวรรณค์
ว่าไว้

พยุหบาตร
ธีราชเร่องรณรงค
มีพรรณ
เทียงแท้
บริสุทธิ ถ่องนา
เลิศลาพลาสาร

๑๐ สามคาพยุดโยชนั้ห้ำ สิบมี
 สามล้านหกแสนทวี ห่มน้ไ้
 เทาทางแต่พอสี่ สุริเยศ อรุณนา
 กลับสู่สังสฤตได้ แต่เข้าโมงสาม

๑๑ อุโบสถคชแคว้นเกล้า สี่สุวรรณ
 จักรพรรดิทรงจรจรัล แต่เข้า
 รอบขอบจักรพาพณ คั่นที่
 ยังไปทันเที่ยงเท่า เห็นอยู่นั้นฤมี

๑๒ สี่เหลื่องศฤกษณล้น งามสรัพ
 เหมหัดถับังคับ ช่อไ้
 กำลังฤทธิเรวณับ ชาญเชียว
 ควรรู่ทรงธารไท้ แต่เจ้าจอมเมรุ

๑๓ สารสี่จุจดอกไม้ อัญชัน
 ศฤกษณเลศลาวรรณ คู่ท้าว
 มงคลหัดถั้สรค สวดสิดขอ
 ฤทธิแคว่นรณรงค์ห้าว เส็กสู่สยของเคียร

๑๔ คชลักษณะคชเลิศล้ำ	สารศรี
นามช่อคันธหัตถ์	ว่าไว้
หอมกลิ่นเนกณมม	สามสิ่ง
มุตและมุตตัวไข	ส่อสนรศหอม
๑๕ บึงคิลสรรพช่อข้าง	บึงคา
สีหนึ่งกาวิลา	เลื่อมแล้ว
ลักษณะเลิศคเชนทรา	หิมเวศ
คชมิ่งมงคลแล้ว	แก่นกล้ากลางณรงค์
๑๖ สีเทียมสีเทียบแท้	ทองดี
คชลักษณะศุภมสี	ผ่องแผ้ว
ช่อตามพะคชหัตถ์	แสดงเดช
ปราบศึกสงครามแล้ว	เลิศกล้ากลางณรงค์
๑๗ พรรณภาคเพือกผ่องแผ้ว	สีสรรพ
ดูหนึ่งไกรลาศพรรณ—	เรศแพรว
ช่อบันทระลาวรรณ	แสดงกล่าว
คชเลิศสุกัลลักษณ์แล้ว	อีกหัวใจหาญ

๑๘ มีนามหนึ่งชื่อช้าง	กั๋งโคย
สี่ดงชลธิไหล	กว้างคว้าง
เป็นหมู่ตระกูลใน	คชเลิศ
สถิตถิ่นหิมวันต์กว้าง	กลั่นเกลี้ยงกลางสมร

๑๙ ช้างหนึ่งพรรณภาคพร้อม	ลักษณะ
สี่ดงกลบกลา	เทียบแท้
กาลวะกะหัตถ์ธำ—	ธรรชอ
เสร็จคชหิมวาเล่	เลิศถ้วนสืบตระกูล

๒๐ กำลังทั้งสิบช้าง	ไชยสวัสดิ์
อุโบสถสืบสารทัด	เท่าได้
กำลังแห่งพญาฉัท—	ทันตราช หนึ่งแฮ
เสมอหนึ่งกันจงให้	นับเหนือองอนุกรม

๒๑ เสร็จสารสืบชาติเชื้อ	พรหมพงศ์
จักร้าอัฐทิศวงศ์	กล่าวไว้
สำหรับมิ่งเมืองมง—	กลราช
โดยดั่งลำดับให้	เร่องรู้ตระกูลสาร

๒๒ ไอยราพตภาพไ้	สูงทัก
ต้นน้ำกลมกลฉัตร	เฉกแท้
ท้าวหลังเลียบสองสมรรถ	เสมอบาท
สัดงส์เมฆแด่	อยู่ ^๕ เบื่องบุรพา
๒๓ สองงายาวใหญ่ ^๕ ขึ้น	หนขวา
สองเนตรจดดวงผลา	พฤษ ^๖ แพรว
งวงงามหนึ่งกลนา—	คินราช
หางบดบังคลองแคล้ว	เลิศล้วนสรรพางค์
๒๔ สองหุด ^๕ ปรบเบื่อง	บนหลัง
บรรจบปรบถึงทั้ง	ฝ่ายหน้า
เพียรพิศปรีชฎา ^๖ คัง	ธนูมาศ
เศียรโสดโขมดสูง ^๖ อ้า	ปาก ^๖ ร้องสังข์เสียง
๒๕ บณ ^๖ ทริกศรีเศวตแท้	บัวขาว
งา ^๖ นเลียบเรียบราว	ก่องแก้ว
ทอ ^๖ งทวยยิ่งพนดยาว	ชลเลิศ
สถิตทิศอาคเนย์ ^๖ แคล้ว	กา ^๖ กล้ากลางสนาม

๒๖ หนึ่งนามพราหมณาชาติเชื้อ แดงสี
 ตัวใหญ่คอกกลมดี เปริดแพรว
 โกลุณนาททาหลด แตรเป่า
 เสยสำสงครามแผ้ว สถิตแท้ทักษิณ

๒๗ นามกรรมุทบริสุทธิแมน เหมือนสี
 หูอ่อนงอนงาหัว เปริดพร้อม
 กลเดือนเมื่อดิถี สามคำ
 เสี่ยงดั่งแตรงอนซ่อม สถิตด้าวหรีด

๒๘ อัญชันสีคจุแถม อัญชัน
 งาใหญ่ตรงรังสรร เสกซ้อง
 เนาศิประจิมพรร— ภาเคช
 เสี่ยงดั่งวายุพาทยก้อง ปล่องไม้เวพู

๒๙ บุษปทันตพันธุชาติเชื้อ กุญชร
 สีสลาสกบวร เทียบแล้ว
 งาเล็กฝ่ายขวางอน ขาวฟ่อง
 ทิศที่พายัพแผ้ว ศักให้สยบแสง

๓๐ สารวโหมคชลักษณะ^{๔๕} แลเลียบ
 สี่ง่าแพรกรรณเปรียบ แม่นแม่น
 ตัวกลมใส่สนอบเทียบ อุดรทิศ เนানা
 หน้าใหญ่างอนแตรัน ตรวกร้องโกญจา

๓๑ สุปดิษพิศภาคเพียง สนธยา
 สัตถ์บัทมราชปรา— กฏไไว้
 ฝนดจอรุระพานา— การาช
 งามชอบริสุทธไ้ ภาคผ้าขาวผจง

๓๒ มีโรมรุมหมุขนัน ยังยาว
 สรส่งสำเนียงหาว เฉกฟ้า
 อันทโกศอ่อนรังราว มั่นน่ม เนื้อแฮ
 ขสยงคชลักษณะ^{๔๖}หล้า สถิตเบื่องอ้อสาน

๓๓ แสดงลักษณะ^{๔๗}อัฐทิศให้ เห็นนาม
 โดยรูปพรรณภคตาม แต่งไว้
 จะกล่าวอัฐคชคาม— ภีรภาพ
 สืบส่ออนาคตไ้ รำรู้ดำราสาร

๓๔ สังขัตตัพพรณภาคแท้ เทียมสุวรรณ
 งาม่อง^๕ขนขาวสรวค์ ส่อพร้อม
 เสียงสารดัจเวสันต์ เสียงอึ่ง ไก่นา
 ยินย^๕ทศดษกรน้อม นบนิ้วประนมถวาย

๓๕ คชหนึ่ง^๕ศก^๕ลักษณ^๕ธำ^๕ ลาวรรณ
 สดิ่งทองแดงนั้น ชาดแท้
 ชื่อดามพะหัส^๕ดินพัน— ภา^๕เลื่อง
 เสย^๕สายศึก^๕พังแพ่ พ่ายโพ้น^๕พึง^๕แสง

๓๖ ชมลบสบ^๕สัง^๕ถวัน^๕ ลักษณะ
 หูปรบ^๕ประ^๕ช้าย^๕ขวา^๕ โบกพร้อม
 ปลาย^๕หุ^๕โอบ^๕พัค^๕ตร^๕มา^๕ จบจบ^๕ กัน^๕แฮ
 ปรบ^๕ค่าง^๕หลัง^๕ถึง^๕ค้อม^๕ ชอน^๕น^๕ลบ^๕ชม^๕

๓๗ ครอบ^๕กระ^๕จอก^๕บ^๕อก^๕บ^๕ท^๕เบ^๕อง^๕ เล็บ^๕แฉ^๕ลง^๕
 ยี่สิบ^๕น^๕จะ^๕คร^๕บ^๕แส^๕ดง^๕ ว่า^๕ไว้
 สี^๕เล็บ^๕ด^๕ัง^๕ร^๕ต^๕น^๕แส^๕ง^๕ ศรี^๕ส^๕ว^๕ส^๕ดิ^๕ งาม^๕นา
 รู^๕ปร่าง^๕หาง^๕หัว^๕ได้^๕ ลัก^๕ษณ^๕พร้อม^๕งาม^๕ตร^๕

๓๘ พลุกลดตำราชื่อข้าง
รูปรางสมตฺรศกฺติ
งอนพลุกลดตำจักร—
กอบกำลึงฤทธิไหล

๓๙ พลุกลดตำ — —
— — — — เรียกสมญา

สารสวัสดิคฺเคนทรา
ควรคู่จักรพรรดิไท้

๔๐ คชหนึ่งงาผ่องแผ้ว
โดยสาตรศุภลักษณ์หวัง
กายาคชดำดั่ง
นามขอสังขทนต์ชอง

๔๑ โคบุตรพรหมแผ้วถ้ำ
เป็นบุตรนางโคมี
เสียงเฉกศุภราช
ขนรอบกลมพร้อมพริ้ง

คชลักษณ์

ส่อไซ้

พรวติคู่ ควรรณา
ศึกผ้ายพั้งหนี

(ฉะบับลบ)

ร่วมได้

ยศยัง

ปราบเสี้ยนศึกสยของ
เพียงสังข์

ว่าต้อง

นิลรัตน์ เรืองแฮ

สวัสดิไวัโรงใน

เหลื่องสี่

ยศหยิ่ง

หางดจ โคนา

รูปคล้ายจามร

๔๒ งางอนควรรู้ไ้	ธรราร
สบศัตรูเหล็กกลาญ	มอดใหม่
กรรภัยโทษร้ายราญ	ปวงปลอด
ผู้พบคจแสดงไ้	ยศเรืองเจริญศรี
๔๓ พิศณุพงศัอัฐกษส่น	เสร็จจสาร
จักตออัฐกษาธาร	กล่าวอ้าง
นิพนธบทวิศฎาร	โดยเลศ
นามตระกูลชาติข้าง	กล่าวไว้บุรพา
๔๔ กษหนึ่งนามช่ออ้อม	จักรพาพ
พลกุดำโอบวงงสาร	รอบอัน
ทับปลายพลกเฉวียงมาน	หนิดหนึ่ง
งาค่างซ้ายโสดส่น	ชาติเชอควรเฉลิม
๔๕ กษลักษณก้นห้ถไ้	สมญา
งาฝ่ายซ้ายโอบมา	กอดเกยว
งวงรอบชดปลายงา	ตรงปาก ขวานา
งาฝ่ายขวาอ้อมเลยว	ทับเบื้องงาเฉวียง

๔๖ ปลายงาตรงปากซ้าย ดุจเดียว
 ชาญน้ำนเคิกเสียว พ่ายแพ้
 สารสิทธิกำลังเพรียว สามารถ
 ศุภลักษณ์มั่งคั่งแท้ สวัสดิพร้อมเจริญศรี

๔๗ เอกทนต์งาเอกแท้ เดียววา
 งอกแต่เพดานมา กำแก้ว
 เวียดไปฝ่ายวงขวา เพราะเพริด
 คชลักษณ์เคชเลิศแล้ว แหล่งหล้าฤเสมอ

๔๘ หนึ่งกายบริสุทธิ์เพียง นิลสี
 กาลวะกะหัตถ์ ช่อไข
 ปรามปราบศัตรูหนี ราบรื่น
 กรรโทษทรลักษณ์ให้ สุขล้ำเลอเกษม

๔๙ หนึ่งลักษณ์เสาวภาคพร้อม สมญา
 จัตุระศกสองงา หนึ่งแท้
 ปลายพลุกส์สาขา ละออเอี่ยม
 ปราบหมู่ศัตรูแล้ว เลิศด้วยเดชา

- ๕๐ ทันทรมการหนึ่งไซ้ สมสรับ
 ต้นพลุกขวามาทับ พลุกซ้าย
 ต้นงาไขวก่ลายกลับ กันอยู่
 ปลายต่อปลายต่างย้าย เปลี่ยนซ้ายมาขวา
- ๕๑ กำลัมหมัดหัว หาญนัก
 ปราบอรินทรบริรักษ์ แผลกฝ้าย
 โอพาดีเรกลักขณ์ เพราเพริด
 กรรสังสรพโทษร้าย ส่างสิ้นพุนเกษม
- ๕๒ สี่หขงมท้ายเทียบแท้ ราชสีห์
 เท้ามขสูงสวัสดิ์ ต่ำท้าย
 ดูเรียวสี่เชิงมี ลักษณะเลิศ
 สู้ศึกเร็วรวดร้าย ดัดนิ้วเดียวทลม
- ๕๓ หนึ่งจุมปราสาทไซ้ นามแถลง
 งามเปล่งปลายสีแดง ดั่งแก้ว
 มานเดชกำแหงแรง สรรพสิทธิ์
 ศุภลักษณ์สมบูรณ์แล้ว เปริดพร้อมตระกูลพงศ์

๕๔ คชหนึ่งลักษณะเลิศพร้อม โอฬาร

นามพระพัทจักรพาพ	แก้วนกล้ำ
เมื่อเดินเชิดวงปาน	บังเมฆ
ทรงกำลังเลิศล้ำ	แหล่งคร้ามขยาดหยอน

๕๕ หนึ่งควรพาหน้าให้ ธรณี

นามอุรุครมมี	ลักษณะล้ำ
อกใหญ่พ่วงผายพี	แรงเร็ว
หาญประจัญศึกล้ำ	สายพุงชัยเขว

๕๖ โสธसारวรรลักษณะพร้อม เพราตา

นามรัตนกมุพลบา	เศกสร้อย
ปลายพลุกสดำทับงา	เนืองคช
ปลายต่อปลายจรดต้อง	ดั่งนควรทรง

๕๗ แม่คล้องช้างโทษต้อง พันตน

คล้องถูกรัตนกมุพล	สวัสดิแท้
บำบัดโทษในสกล	เสียเสร็จ
ทั้งคล้องกรรแก	โทษข้างกลอยหาย

๕๘ ผีผสมโหลงแซกข้าง กละกัน ก็ดี
 คุ่มโทษโทยไภยัน นักร้อย
 สมบัติมากครามครัน พนเพิ่ม มานา
 ผลาญศัตรุญน้อย เพื่องฟังภาษจร

๕๙ สี่สังข์ศรีเสวตสร้อย โสภ
 นามเสวตพระภรมี กล่าวไว้
 หนึ่งประทุมหัตถ์ แสดงข้อ
 สี่ดั่งบัวโรยไว้ เมื่อร่างเดือนแรม

๖๐ หนึ่งเสวตคชรัตน์เรือง รณรงค์
 ทองอ่อนแห่งสีทอง เปรี๊ยะเพียง
 งามสรับคชดักษณมิ่ง— กลเลศ
 สี่ส่อสมประกอบเกลี้ยง สวัสดิ์พร้อมสรรพางค์

๖๑ ประทุมทันทังวงยกย้าย เห็นงา
 เนียมเอกสรรพกายา ชันแท
 ดุจขาวแห่งผลนา— ลิเกมาศ
 งามอกเสมอไพรแล้ นับนิ้วสองเสมอ

๖๒ ประทุมทนต์สรพลักษสั่น สมตน
 งามอกไพรปากกล ไข่แท้
 กำหนดคณนาจน ถึงฮา นัวนา
 ทรงขำนะศึกแก้ ก่อขันครคิน

๖๓ ประทุมทนต์มณจักรแท้ เนียมตรี
 สรรพขันทงอันทรี เพร็ดพริ้ม
 ทรงงาดั่งรูปปลี กัทลศ
 ยาวแต่ไพรปากบม ฮ่านัวโดยตรา

๖๔ กำลึง — — — มหีมา
 พาหนะจอมจักรา เลิศผู้
 บรรักษ์พายเดชา ทุกเมื่อ
 ชาญขำนิรอบรู้ แกว่นเกล้ากลางสมร

๖๕ นพสุบรรพbokสิ่งเก้า ลักษณะ
 เท้าส่างวงงา กล่าวไว้
 ถึงจรดแทบพสุธา ถึงที่
 เก้าสิ่งพร้อมจรดได้ เดชช้างชาญณรงค์

๖๖	คชหนึ่งกายเลื่อมไ้	เหลืองพรรณ
	งาผ่องเพียงสังข์ทนต์	เทียบแท้
	ศุภลักษณ์ดังเทพสรรค์	เสาวภาค
	นามบัตหัตดินแด	เลิศล้ำมงคล

๖๗	พลุกเฉวียงเผดียงช่อข้าง	โดยหมาย
	พินเนศวรมหาพินาย	เลิศล้ำ
	หน้าวงศุภลักษณ์พราย	เพราเพร็ด
	เพียงเพทพระพินายหน้า	กำเนิดนี้งามเดียว

๖๘	มานอานุภาพแก้ว	กลางรณ
	ผู้ว่าคชพันตน	ต่อได้
	ถับฉัตสายเสยพล	เศิกพ่าย
	ไซเขศเดชแสดงให้	เรารู้กำลังสาร

๗๕	เฉลิมลาภเป็นบันเจ้า	จักรพาพ
	เพราะเพื่อเดชาสาร	ส่งเกอ
	ทรม้าพระชนมาน	เจริญรุ่ง
	สรรพสิ่งอันดรายเรอ	ราสร้างแรมสกล

- ๑๐ เกวอโรมุขฉิ่งไว้ เณริมเมือง
 อรุณรุ่งทศนาเนือง เสด็จเต้า
 เป็นศรีสง่างามเรือง ยศยัง
 สมส่อพาหนะเจ้า แผ่นหล้าผดุงธรรม
- ๑๑ เทพามหาพินเนสนั้น พลุกุดำ
 ดุจพินายแต่กำ— เนดินนั้น
 ฤทธากล่าวโดยคำ— ภีรภาพ
 สถิตมุขสิงหาศน์ชั้น กล่าแล้วดุจกัน
- ๑๒ นิลทนต์นามหนึ่งไซ้ สมบูรณ์
 งามด้าเฉวียงปูน เปรียบได้
 คือนิลรัตน์เพ็ญพูน โสภาค
 หาญหักศัตรุให้ ทบท้อกลางแปลง
- ๑๓ กษหนึ่งศุภลักษณ์ล้ำ สารสวัสดิ์
 ดาดั่งนิลรัตน์ เพร็ดแพรว
 นิลจักษุนามหัส— ดินเดช
 งามอาจสามารถแล้ว เส็กเสียนขยาบขจร

๓๔ หนึ่งนามนิลนักษะใช้
 เล็บสี่เท่าหัตถ์
 สี่เพียงนิลาคร

สุขสวัสดิมงคลแล้ว

๓๕ เหมทันต์นามชื่อข้าง
 งาเลื่อมเหลืองเพียงกล
 หนึ่งเหมจักษวิมล
 ดาक्षบริสัทธแล

๓๖ หนึ่งเหมนักษชื่อ
 เหลืองหลากเล็บโอภาส
 สี่ไสดั่งนพมาศ
 เป็นมิ่งมงคลเจ้า

๓๗ หนึ่งรัตจักษุนั้น
 สบสั่งสรรพโสภ
 ดาแดงดั่งสุริยา
 โดยกล่าวศุภลักษณ์ลา

โสภ

เพริดแพรว

เสาวภาค

กลั่นไว้นิลิมเมือง

มงคล

มาศแท้

เพราเพริด

เลิศล้ำสี่เหลือง

โดยสาทร

สี่เท่า

บริสัทธ

แผ่นหล้าภาเกษม

นามา

เพิ่มชา

อรุโณศ

ชาติเชอพญาสาร

๗๘ นามรัตน ^๕ ชะ ^๕ รุ่ง ^๕ เรือง	ฉายฉ ^๕ ฉ ^๕ ฉ ^๕
แดง ^๕ เล็บ ^๕ เพียง ^๕ สร ^๕ ีย ^๕ น	เยียม ^๕ พา
หนึ่ง ^๕ นาม ^๕ เศว ^๕ ต ^๕ ท ^๕ น ^๕ ด	ก ^๕ ุญ ^๕ ช ^๕ เร ^๕ ศ
งา ^๕ ผ ^๕ ่อง ^๕ ขา ^๕ ว ^๕ เพ ^๕ ิง ^๕ ผ ^๕ ้า	เศว ^๕ ต ^๕ ห ^๕ ุ้ม ^๕ งา ^๕ สา ^๕ ร
๗๙ ก ^๕ ช ^๕ ห ^๕ ึ่ง ^๕ เล ^๕ ็บ ^๕ ผ ^๕ ่อง ^๕ แพ ^๕ ว	จ ^๕ ร ^๕ ุญ ^๕ จ ^๕ ร ^๕ ั ^๕ ส
ด ^๕ ุด ^๕ ง ^๕ ส ^๕ ง ^๕ ข ^๕ ส ^๕ ร ^๕ ต ^๕ น	เร ^๕ ียบ ^๕ ไว
ม ^๕ ง ^๕ ค ^๕ ล ^๕ พ ^๕ ิม ^๕ ล ^๕ ส ^๕ ว ^๕ ส ^๕ ติ	โ ^๕ ส ^๕ ภา ^๕ ค
นา ^๕ ม ^๕ ร ^๕ ต ^๕ น ^๕ น ^๕ ก ^๕ ขา ^๕ ไ ^๕ ด	ช ^๕ ่อ ^๕ ข ^๕ ้าง ^๕ ต ^๕ ระ ^๕ กุ ^๕ ล ^๕ พ ^๕ ง ^๕ ศ
๘๐ ห ^๕ ึ่ง ^๕ เศว ^๕ ต ^๕ จ ^๕ ัก ^๕ ษ ^๕ ไ ^๕ ช	มี ^๕ พ ^๕ ร ^๕ ร ^๕ ณ
ตา ^๕ ผ ^๕ ่อง ^๕ เพ ^๕ ิง ^๕ เพ ^๕ ็ช ^๕ ร ^๕ อ ^๕ น	ร ^๕ ุ่ง ^๕ ร ^๕ ุ่ง
บ ^๕ ริ ^๕ สุ ^๕ ท ^๕ ธ ^๕ ์ ^๕ ส ^๕ ง ^๕ ส ^๕ บ ^๕ ส ^๕ ร ^๕ —	พา ^๕ ง ^๕ ค ^๕ ภา ^๕ ค
เจ ^๕ ล ^๕ ิม ^๕ แผ ^๕ ่น ^๕ ภ ^๕ พ ^๕ ดา ^๕ ล ^๕ พ ^๕ ง	เพ ^๕ อ ^๕ ง ^๕ ด ^๕ ้วย ^๕ เด ^๕ ชา
๘๑ ก ^๕ ช ^๕ ห ^๕ ึ่ง ^๕ นา ^๕ ม ^๕ น ^๕ น ^๕ เท ^๕ พ	ค ^๕ ร
มี ^๕ ล ^๕ ก ^๕ ษ ^๕ ณ ^๕ ์ ^๕ ส ^๕ ม ^๕ บ ^๕ ร ^๕ ณ ^๕ ศ ^๕ ร	ส ^๕ ว ^๕ ส ^๕ ติ ^๕ ไ ^๕ ช
พ ^๕ ร ^๕ ร ^๕ ณ ^๕ เช ^๕ ียว ^๕ ท ^๕ ว ^๕ อ ^๕ น ^๕ ท ^๕ ร	ป ^๕ ุ่น ^๕ เป ^๕ รี ^๕ ย ^๕ บ
บ ^๕ ร ^๕ ร ^๕ พ ^๕ ต ^๕ ส ^๕ เ ^๕ เม ^๕ น ^๕ ไ ^๕ ด	ช ^๕ ่อ ^๕ น ^๕ น ^๕ ด ^๕ ิ ^๕ ย ^๕ ตรา

๘๒ คนหนึ่งสรรพเลิศเลอ ภาวขร

มงคลเลิศลักษณะบวร	มั่งช้าง
พรรณภาคตั้งศิขร	ขาวเรือ
จันทะครอ้าง	เอี่ยมต้งสมญา

๘๓ นิลานิลอสถา	หัตดิน
ดำดั่งแสงสีนิล	รุ่งแท้
เสาวภาคเนติโนมฉิน	ศุภลักษณ์
ดุจดอกสำหาวแล้	เลิศล้ำมงคล

๘๔ หนึ่งนามสุวโรชเรือง	กายา
ศรีดั่งปากสกุณา	แขกเต้า
ปากล่างจักอุปรมา	ปากแขก เต้าแฮ
ควรคู่จุธาทิพเกล้า	กล่อมเกลี้ยงผดุงสาร

๘๕ หนึ่งสารศุภลักษณ์นั้น	นามา
กำแพงถนิมคชา	ชาติเชื้อ
ควรเป็นมิ่งมงคลา	นักเรศ
กายดั่งสอดศนอบเสอ	เกราะแท้พึงขาม

๘๖ สมโพงถนิมหนึ่งไ้ ชาญรณ
 กระตังดาวคาชคน ทัวไ้
 กระจกเือกโสภณ เพราเพริด
 สรรพสิ่งอันร้ายไร โคร้างพุนเกษม
 ๘๗ กชหนึ่งรูปร่างพร้อม เพียงวาด
 นามชื่อจุมปราสาท เสกซ้อง
 โคมดสารกำพดสะอาด ทรงเทริด
 โดยดำราตราต้อง สাত্রเบื่องเบารณ
 ๘๘ กชหนึ่งแขนกล่อมเกลี้ยง กลมดี
 นามจักรกุมพม ชาติเชื้อ
 ฝักบัวใหญ่สมศรี สมส่อ ลักขณา
 เท้าสดจกลึงเกอ ก่อไว้เฉลิมขวัญ
 ๘๙ โสดสารเสาวภาคพื้น พรรณนา
 ขลุ้มประเจียดสมญา ไซ้ซ้า
 สองหูกเซนทรา มานขอบ
 หงอกเป็นดอกหญ้า อย่างไซ้ศุภผล

๕๔	คชหนึ่งนามพัทรไช้	สารสวัสดิ
	สูงเจ็ดสอกสันทัด	แก้วนกล้ำ
	สืบศอกใหญ่สามรรณ	ผิวพ่อง ละเอียดนา
	เก้าศอกโดยยาวอ้า	อาจรู้กำหนดสาร

๕๕	มทุเรศศรีสดไช้	สิ่งา
	หลังเปรียบเกาทัณฑ์ปรา-	กฏแท้
	เท่าหลังดั่งคชบา-	ทาเถื่อน
	มันตกลีเขียวแล้	สืบเชื้อเกาะเกลิง

๕๖	คชหนึ่งนามมิกล้า	ลาวรร
	ตัวเลงาแดงฉั่น	ชาดบ้าย
	สูงหกศอกสำคัญ	อกใหญ่ งามนา
	ตัวแปดศอกยาวย้าย	ใหญ่เก้าหัยฐา

๕๗	ราวคอราบแนบเนอ	ผมหนา
	ทองใหญ่ขนยาวตา	เปรียบได้
	ดุจตาราชสีห์ปรา-	กฏเกรียด
	มันสกเขียวสไช้	ชาติเชื่อมฤคา

๘๘ สังกินสูงโสดห้า
 ขาวเจ็ดศอกคณนา
 ตัวใหญ่แปดศอกกา—
 คางชั้นหางเงินค้าง

๘๙ สังกาเหลืองเท่าแท้
 เคียรใหญ่กรมทมนัน
 ศรีเขมาทรัพย์โตรมมัน
 ตระหนักตระกูลนาคได้

๑๐๐ หนึ่งนามกฤษณะเศไช
 ทำยใหญ่กายคชาธาร
 ศุภลักษณ์เลิศสรกราน
 กอปตระกูลสวาแต่

๑๐๑ อคินพงศ์สลับไช
 ศุภลักษณ์โดยสมพอง
 สรรวมแสดงคชลักษณ์สนอง
 พงศ์แห่งอัฐทิศล้วน

หัยฐา

เลิศช้าง

ยาชั้น

ใหญ่ทั้งตาหู

เทียมสุวรรณ

กล่าวไว้

ทรมเชื่อง

ข้อเชื่อโดยขนาน

สัณฐาน

เล็กแท้

โสภาค

ลักษณ์ล้ำมงคล

เศษสอง

กล่าวล้วน

สลับ อักนา

เลิศแท้อำนวยพงศ์

- ๑๐๒ ไอยราพตร่วมช้าง สรรค์มา
 พังช่ออัฟกะมุปรา— กฏไว
 สักายคังเมฆา มัวหมอก
 เกิดอำนวยหนึ่งไซ้ รูปคล้ายไอยรา
- ๑๐๓ ปรากฎนามเมฆไซ้ สันฐาน
 กายคังสี่เมฆปาน เปรียบแล้ว
 ช้ายขาวส่างดาด เล็บผ่อง ขาวนา
 หางก็เพื่อยแรงแล้ว กลั่นให้เจริญผล
- ๑๐๔ บุณทริกรักร่วมด้วย กบิลดา
 เหลืองและเขียวเจือปรา— กฏไว
 อำนวยสุปรตีกกา— ยาใหญ่ ยาวแฮ
 งามโขมดตัวแดงไซ้ ใหญ่สั้นงาสอง
- ๑๐๕ ผิวหนังละเอียดแน่นเนื้อ สมบูรณ์
 เล็บคังสี่สวายปูน เปรียบแท้
 กำลังกำเหลาะภูต ยศยิ่ง
 แก้วแก้วนในณรงค์แล เลิศพร้อมมงคล

๑๐๖ กชพราหมณ์ส่มเส่นด้วย บึงกะลา
 เหลืองแก่มานบุตรา ลักษณะล้ำ
 หนึ่งนามนิลพะกายา กลมทาบ
 เถกดอกสำหาวกล้า เลิศแท้มัสอง

๑๐๗ หนึ่งนามบิษลักษณะนั้น โสภา
 ดนตำกลมกาย่า เพร็ดพร้อม
 เสีรสอส์พงวงา เพราภาค
 กายดั่งโลหิตข้อม แก่วนร่ายรนาญ

๑๐๘ กรมทุสมโยคเข้า ขวลกาม
 พังอะนูปะกะมานาม กล่าวไว้
 ตัวแดงอ่อนละเอียดทรม รักร่วม
 มานอำนาจห้าไซ้ โสดพร้อมพรรณนา

๑๐๙ หนึ่งนามมหาบัณฑล บริสุทธ์
 ดนดั่งสีสัตตบุษย์ เบิกสร้อย
 กายแวงกระชับอุด— ดมราบ ขนองนา
 รนร่านหาญไข่น้อย เฉซพั้ง คะนองหาญ

๑๑๐ หนึ่งอุลมาลีศเนอ	ราชสมัต
กายกระชับยาวหยัด	คู่ท้าว
สี่ตัวดั่งกันสัด—	ตะบูนย์เปรียบ ไว้นา
องอาจกำลังหัว	ฮักเหียมรณรงค์
๑๑๑ หนึ่งนามจบสระนั้น	โสภา
ศรีสำลานกายา	ราบเนอ
กายยาวเลิศลักษณ์	โดยกล่าว
ทรงกำลังกางเกอ	กอบด้วยสวัสดิ์
๑๑๒ กชหนึ่งนามห่อนได้	ปรากฏ
ดำกระทั้งกายคช	เลิศล้ำ
กายยาวกระชับชด	เนิดชน
เนอราบเสมอหาญกล้า	รอบรู้ขบวนสาร
๑๑๓ นิลชานามช่อข้าง	อำนวย
ตัวดั่งสีนิลสวย	สอດพรว้อย
กายแวงกระชับรวย	แรงเรียว
ชาญชำนาญเข้มช้อย	ราบเนอละมุนหลัง

- ๑๑๔ อัญชันสังวาสเกลีย กาม
 พังช่อตามพะวรรณ เน่งเนือ
 ภายแดงดั่งกละศรี ตามพะทั่ว คนนา
 มีอำนาจเกิดเกอ ลักขณเล้าเลอสาร
 ๑๑๕ อปมาถิซ้อได้ โดยตรา
 ภายดั่งศรีเมฆา ละเอียดพัน
 ภายเคียรโสคงวงปรา— กฏใหญ่
 มีกำลังเลิศล้ำ มิ่งแก้วชาญสนาม
 ๑๑๖ บุษปทันตเชยชิตเชอ ชมพัง
 นามสุกทันตาหวัง ช่อไว
 ขนายงามพ่างผิวหนัง คือบุษป ทันนา
 มีอำนาจสองไซ้ ช่อช่อต่างสอง
 ๑๑๗ หนึ่งนามพสาหนิศแล้ว ยังมวย
 นามสหัสสาระสวย สอดคล้อง
 สีสั่งขเสวตรอำนาจ สองคู่ กันแฮ
 หน้าและปากยาวหว้อง พลุกทั้งสองเหลื่อง

๑๑๘ ขนองเสมอโสภาคพื้น พรรณนา

มักบำรุงาคนอง

รอบรู้

มงคลกุ่มครา

เฉลิมมิ่ง

ควรบพิตรท้าวผู้

ธิดาให้ผดุงสาร

๑๑๙ นามพั่งถึงคณะไซ้

สี่ตน

เขี้ยวลึกชำอำพล

เพริดแพรว

สารวะโถมร่วมกามกล

เกิดบุตร นิ่งแฮ

นามบุษปทันตเลิศแล้ว

ลักษณะล้ำสมบูรณ์

๑๒๐ ทากลมกายกล่อมเกลี้ยง สรรพางค์

แดงดั่งบัวหลวงปาง

เปรียบไซ้

แวงพัคตรพ่วงกว้างขวาง

เอกเอี่ยม

เป็นมิ่งมงคลไว้

ก่อเกื้อกฐมผล

๑๒๑ สุปติษสมเสพด้วย

อัญมณา วดีแฮ

สี่ดั่งอัญชัญปรา—

กฏลัน

อำนวยสุปติกสา—

ธรรชอ

เขี้ยวท้าวสรรพางค์พื้น

เพริดพร้อมสงสถาน

๑๒๒ คอกกลมสมพ่วงเพียง แมนสมาน
 หางปากยาวสมสาร สอด้วย
 ศุภลักษณ์คชาธาร มงคลยศ
 สรรพสิ่งอันตราม้วย มอดเกล้าเจริณศรี

๑๒๓ อำนวยอัฐทิศล้วน ลาวรรณ
 สิบสี่เสด็จสารสรรค์ สิบไว
 โดยในสาตรคชกรรม สิทธิภาค
 พอจำลักษณ์ได้ ช่อข้างตระกูลพงศ์

๑๒๔ คชลักษณ์สิบหมู่พร้อม พรหมพงศ์-

แปดแฮ

เป็นตระกูลวิศณุวงศ์ แปดช้าง
 ศุภลักษณ์อัครมง— คลแปด คชนา
 อัครพงศ์สี่สิบอั้ง เศษไข่มสี่อง

๑๒๕ อำนวยสิบสี่เข้า บรรจบ
 แก่สิบคณนาครบ กล่าวทั้ง
 คชสิบหมู่เลิศลบ ตระกูลชาติ
 โดยสาตรคชกรรมตั้ง แต่งไว้บริบูรณ์

พระตำหรับนุ่งผ้าช้าง

กลทหนึ่งที่จะนุ่งผ้าช้างมีอยู่ ๓ พวก กรมช้าง
เสนาบดี ผู้ค้น พวกหนึ่ง ถ้าจะนุ่งผ้าอย่างกรมช้าง
ซึ่งผูกพันล่อแพนั้นมียู่ ๔ อย่าง ๆ หนึ่งชื่อว่าเกไล
อย่างหนึ่งชื่อว่าบัวชุม อย่างหนึ่งชื่อว่าบัวบาน อย่าง
หนึ่งชื่อว่าบัวใบ

ถ้าช้างขึ้นตา ให้นุ่งเกไล ถ้าจะนุ่งเกไลนั้น
ให้นุ่งผ้า ๖ กีบ ๖ แขน ๒ ผืนเพลาะพับเอาปลายเข้า
แล้วจึงทียบริมนุ่งชายซ้ายขึ้น ชายขวาขาว ชายยาว
นั้นจับหน้าทั้งสองผืน สอดขึ้นไปเป็นชายพจนสั้นยาว
ชายสั้นนั้น จึงโยงกระเบนแก่ชายเกี้ยวให้ทับหน้าสนิท
แล้ว จึงแหวกชายที่พับไว้ขึ้น โยงข้างหนึ่งเป็นหาง
หงส์ ข้างหนึ่งตามแต่จะเกี้ยวผ้าเถิก

ถ้าช้างน้ำมันคอปลาทมอนั้น ให้นุ่งบัวชุม ถ้าจะ

นุ่งบัวทม ให้นุ่งผ้าสมปักกลั้วม นุ่งจีบชายเสมอกัน
แล้วจึงจับมทั้งสองชาย แทะชายหน้าเข้ามาตลอดอก
แล้วจึงสอดขึ้นเป็นพกห้อยลงมาเสมอเข้าทั้งสองข้าง
ให้จับกลางผ้านุ่งรวบเข้าอีกทีหนึ่ง แล้วจึงโจงกระเบน
ทั้งสองริม แล้วจึงเหน็บหน้าชั้นบนเสมอพก เหน็บ
หลังชั้นบนผ้าเกยวนั้น ตามแต่จะเกยวนผ้าเด็ก

ถ้าช่างน้ำมันคอกระบอก ให้นุ่งบัวจีบ ถ้าจะนุ่ง
บัวจีบ ให้นุ่งผ้าสาคี ยาว ๔ แขน ผืนหนึ่ง ไว้ชาย
ซ้ายสั้น ชายขวายาว ซ้ายสั้นโจงกระเบน ชายยาว
สอดขึ้นมาเป็นพก แล้วจึงให้นุ่งผ้าสมปัก กลั้วมจีบ
ชายเสมอกัน ให้ปักกลีบหลังเหน็บชั้นมา ๓ ชั้น
ให้จีบริมแต่หน้าเข้ามาจนพก เป็นกลีบพลัดเหลื่อม
กัน เหน็บทั้งสองข้างแล้ว จึงโจงกระเบนริมทั้งสอง
ชาย แล้วจึงโจงกระเบนชายใหญ่รวบกัน จึงเอาชาย
พกนั้นจีบขวางพาคักไว้ เกยวนผ้าตามแต่จะเกยวนเด็ก

ถ้าช่างน้ำมันคอหน้าเต้า ให้นุ่งบัวบาน ให้นุ่ง

ผ้าสมปัก ชายซ้ายสั้น ชายขวายาว ชายขวารับ
เป็นพกพาคบ่าไว้ โจงกระเบนริมขวาแล้วโจงกระเบน
ริมซ้าย แล้วจึงรัดกลับเหน็บไขว้ทับพก แล้วจึงโจง
กระเบนเกี่ยวผ้าตามจะเกี่ยวผ้าเถิก

ทั้นจะว่าก้วยนุ่งผ้าอย่างเสนาบดี แต่งตัวตาม
เสด็จ เมืองนามโศรสพแชลเมืองแลยนั้นนาง เวียง
คำปลายเชือก พระเนยค ยันนาง เวียงพระ ราช พิธิ
กเชนทรศิวสถานนั้นมียอยู่ ๑ อย่าง ช่อบัวช่อน ช่อ
บัวกลี ช่อบัวกระวาย ช่อบัวกลม ช่อบัวหอ ช่อบัว
บิน ช่อบัวฉลวงไฟ

ถ้าจะนุ่งบัวช่อน ให้นุ่งผ้า ๓ ผืน เพลาะพับลาย
ออกไว้ผืนหนึ่ง ลายเข้า ๒ ผืน ให้อาบายเข้าไว้ข้าง
นอก ให้อาบายออกไว้ข้างใน แล้วจึงจับหน้าผืน
ลายออกนั้น จับทางยาว เหน็บหน้าผืนหนึ่ง ทั้งสอง
ชาย แล้วจึงหีบตะเข็บหลังเพลาะล่างเหน็บหลังที่
หนึ่ง จึงจับริมล่างกลบให้ลายออก นุ่งทับย่นเสมอ

เกิม ผ่อนชายให้เท่ากัน แล้วจึงจับหน้า ทางกว้าง
 ทศนกลบขึ้นมานั้น สอดขึ้นมาเป็นพกเสมอชาย จึงโจง
 กระเบนให้แนบทั้งหน้าหลัง เกี้ยวผ่านนั้นตามแต่จะ
 เกี้ยวเถิด

ถ้าจะนุ่งผ้าบัววลี ให้นุ่งผ้า ๓ ผืน เพลาะพยับผืน
 หนึ่งเอาลายออก ลายเข้า ๒ ผืน ให้นุ่งเข้าไว้ข้างใน
 ลายออกไว้ข้างนอก จึงจับชายให้เสมอกันทั้งสองหน้า
 แล้วหีบพกชายซ้ายเหมือนสมปักสอดขึ้นมาไว้ แล้ว
 จึงจับหน้าผืนลายออกนั้น สอดขึ้นบนพกชักผ่อนให้
 ยาว แล้วทลขมิถ่วงผืนลายเข้านั้นกลบขึ้นมาให้ลาย
 ออก สอดใต้ผ้าผืนลายออกนั้น นุ่งเข้าให้ชายขวา
 ยาว ชายซ้ายสั้น แล้วจึงโจงกระเบนริมชายซ้าย
 แล้วจึงโจงกระเบนริมชายขวา แล้วจึงจับหน้าให้ใหญ่
 เหนียหน้าแล้วจึงโจงกระเบน แล้วทลขมิถ่วงผืนลายออก
 เกิมนั้นปกลงมา ให้จับหน้าทางยาว ผืนบนนั้นเหนีย
 บนพกกึงเกี้ยวเถิด นุ่งอย่างนั้นห้ามมิให้เกี้ยวผ้าแล

ถ้าจะนุ่งผ้าขั้วกระบาย ให้นุ่งผ้า ๓ ผืน เพลาจะพีย
กลางเอาลายออก นุ่งให้ชายเสมอกัน แล้วให้จับริม
ข้างล่างผืนลายเข้านั้น สอดขึ้นมาเป็นพก ให้หียบ
ตะเข็บหลังตรงกลางเหน็บนิกหนึ่ง ให้ตลบริมผืนนอก
นุ่งตลบขึ้นมาโจงกระเบนสองริม แล้วจึงให้จับหน้าผ้า
ผืนใน ให้ใหญ่แล้ว เหน็บหน้าโจงกระเบน แล้วจึง
กลัดชายพกทั้งสองคนนี้ออกไว้ นุ่งผ้าตามแต่จะเกยว
ผ้าเกิก

ถ้าจะนุ่งผ้าขั้วกลมนั้น ให้นุ่งผ้า ๓ ผืน เพลาจะกล
ริมลายออกยาวสั้นให้เท่ากัน แล้วพียหน้าให้เสมอกัน
ทั้งสองชาย จึงหียบเอากลางผืน ผืนกลางทางยาว
ที่พียไว้นั้น สอดขึ้นมาเป็นพกให้ยาวสควมทั่วมคัระ
พาคบ่าไว้ แล้วให้จับตะเข็บผืนล่างที่กลอยเพลาะนั้น
กลบนุ่งขึ้นมาอีกเป็น ๓ ชั้น ให้ชายเสมอกัน แล้ว
จึงจับริมผืนนอกโจงกระเบนทั้งสองข้าง ยังเหลืออยู่
๔ ชาย ๒ ชาย นอกนั้น ให้โจงกระเบนเสีย ๒ ชาย

ในนั้นให้ไขว่กันไว้ ท้องน้อยเป็นชายแครง แล้วจึง
 คลบพกทั้งสองพกนั้น คลบโจงกระเบนทับชายไขว่อีก
 หนึ่ง แล้วจึงคลี่หน้าผ้าออกไว้ สัณฐานเหมือนหุ
 ปลา ผ้าเกยวนั้นตามแต่จะเกยวนเถิก

ถ้าจะนุ่งยัวห่อ ให้นุ่งผ้า ๒ ผืน เพลาะชายหน้า
 เสมอกัน แล้วให้จับทางกว้าง แต่หน้าจนกระทั่งพก
 สอดขึ้นไปเป็นพกทั้งสองชาย ชักให้ยาวท่วมศีรษะสค
 มีอ แล้วจึงคลบตะเข็บกลางขึ้นมานุ่งทับพกเข้าอีก
 หนึ่ง แล้วจึงโจงกระเบนริมทั้งสองข้าง แล้วให้จับ
 หน้า เหน็บหลัง แล้วเหน็บหน้าชั้นล่าง แล้วให้คลี่
 พกที่จับไว้ขึ้น กลับจับทางยาวขึ้นไปเหน็บข้างทับสอง
 ชาย ให้ห่อเข้าทั้งสองข้าง ผ้าเกยวนั้นตามแต่จะ
 เกยวนเถิก

ถ้าจะนุ่งยัวบิน ให้นุ่งผ้า ๒ ผืน เพลาะพีกกลาง
 เพลาะเอาลายเข้า ให้นุ่งเอาลายเข้าไว้ข้างนอก เอา
 ลายออกไว้ข้างใน แล้วคลบริมผืนนอกนั้นนุ่งขึ้นมาให้

ลายออกครึ่งผืน จึงจับหน้าผืนนอกนั้นสอดขึ้นมาเย็บ
ทั้งสองชาย แล้วจึงจับกลางผืน ผืนในข้างหลังกลบ
พอกขึ้นมาให้ลายเข้า เห็นขลิบลึงหนึ่ง แล้วจึงคลึง
ผืนใน ลอกไปโจงกระเบนทั้งสองข้าง แล้วให้จับหน้า
ใหญ่ ๆ โจงกระเบนข้างหลังแล้วเห็นขลิบลึง แล้วให้คลึง
ชายพอกจับหน้าไปเห็นขลิบลึงโจงกระเบนทั้งสองข้าง เหมือน
ขลิบลึง ๆ ผืนเกยวนั้นตามแต่จะเกยวนเถิก

ถ้าจะนุ่งผ้าตามเสกก็พระราชาดำเนินไปโพนประพาส
นั้น ให้นุ่งผ้าตลอดไพร คาคกรักตะคก ใส่เสื้ออย่าง
น้อย โพนคี่ระยะ ถ้าจะนุ่งตลอดไพรนั้น ให้นุ่งผ้า
ไหม ๒ ผืน ผืนหนึ่งนั้นนุ่งใน ผูกแล้วให้จับหน้า
ทางยาวเห็นขลิบลึงพอกทั้งสองข้าง แล้วจึงให้นุ่งผ้า
นอกชาย ให้เสมอกันอีกผืนหนึ่ง ผูกพอกให้หยาบกลาง
ผืนเห็นขลิบลึงหนึ่ง แล้วชักชายพอกจับผืนในที่เห็น
ไว้นั้นขึ้นมาทั้งสองชายยาวคอกหนึ่งห้อยลงมาถึงเขม
ขาด แล้วจึงจับหน้าทางกว้าง เห็นหน้าโจงกระเบน

ทับสนในเข้าไปทั้งจับโหม ให้ส่นในทับสนัยเพลาส่มอ
เข้า ให้ส่นนอกทับสนในให้พ่นเข้า ๔ นิ้วเล็ก

ถ้าจะโพกผ้านั้น ให้เอาผ้าค้ำกว้างตั้งแต่คอกคืบ
ลงมาจากคอกหนึ่งก็ได้ ยาว ๒ คอกคืบ ให้เอาคืบก
กลมหนักบาทหนึ่ง ผูกมมไว้ จึงให้เอาผ้านั้นคลุม
ศีรษะทางกว้าง ให้คืบกนั้นอยู่ทักคอกไม้ข้างขวา
แล้วจึงเอาหางผ้าที่เหลือนั้นพันศีรษะเข้าแล้ว ให้กลบ
ผ้าที่คลุมศีรษะนั้นกลบลงไป ส้นฐานเหมือนหนึ่ง
หมวกเล็ก

๔๕
ทนจะว่าด้วยกละเกยผ้านั้นมอยู่ ๔ อย่าง ๆ หนึ่ง
๕๕
นั้นชื่อว่า ขัญพิศ อย่างหนึ่งชื่อว่า กระวัคจำ อย่าง
๕๕
หนึ่งชื่อว่า พันทน่า อย่างหนึ่งชื่อว่า เกไล

อันว่าเกยผ้ายัญพิศนั้น ท่านให้เกยผ้าไหม มี
ให้เกยผ้าลาย สำหรับข้างน้ำมันหนัก มีกิริยาลง
น้ำมัน ให้เอาหน้าทางยาวผูกเอวเข้าไว้ ส้นฐานทั้ง
ผูกเท้า แล้วให้รวบทยโอบตัวไปข้างซ้ายทยมาถึง

ข้างหน้า จึงให้ชายที่เหลืออยู่นั้นลอคชักขึ้นไป แล้ว
 กระหวักยกลงมาลอคให้ชักลำไว้พออยู่ ชายที่
 เหลืออยู่นั้นให้ห้อยลงมาตรงพกกิ่งห้อยหน้านั้นเถิด

ถ้าจะเกี่ยวข้อว่า กระหวักจานั้น ให้เกี่ยวผ้าลาย
 พักกิ่งหนึ่งเถียรขาด โอบตัวเข้าให้หน้าเสมอกัน แล้ว
 จึงทยหนานั้นชักขึ้นคกงหนึ่งรังคกแทน ให้ได้ ๒ ชัก
 ชายนั้นให้ห้อยลงไปคกงเถียรขาด ถ้าอย่างนั้นข้างให้
 พากเข้าไว้ เมื่อจะเดิน ให้กลับทาบเหน็บหน้าขึ้นมา
 ทั้งสองข้างเถิด

ถ้าจะเกี่ยวผ้าพันหน้า ให้เกี่ยวผ้าลายพักกิ่งหนึ่ง
 เถียรขาด ห้อยชายลงไว้ แล้วให้พันตัวให้ได้ ๒ รอบ
 จึงให้ชักชายพันไว้คกงหนึ่งเข้าตะกรุดเข้ก แล้วให้ชาย
 ซ้อนกันลงทั้งสองชาย จึงทยกลับขึ้นมาเหน็บไว้ตรง
 หน้าเถิด

ถ้าจะเกี่ยวผ้าเถโกลนั้น ให้เกี่ยวผ้าลายคล้ออก มี
 ให้พยผ่อนให้ชายซ้ายสั้น ชายขวายาว ให้เอาริม

นั้นนุ่งเข้า ผูกปกให้แน่น จึงให้จับหน้า ทางยาวทั้งสองข้าง ผูกไขว่ขัดกัน ให้เป็นเงื่อนกระตอกชายยาว แล้วจึงให้จับหน้าชายยาวนั้นเห็บทับพกลงไว้เถิก

กลหนึ่งเล่า ถ้าจะเกี่ยวผ้าและนุ่งผ้าให้งามพอสมกันนั้น ถ้านุ่งเกไล ให้เกี่ยวกระหวัดกัน เขาเงื่อนไว้ได้พอกเกไล ๑ ถ้านุ่งบัวชุม ให้เกี่ยวเกไล ๑ ถ้านุ่งบัวบาน ให้เกี่ยวกระหวัดจำ เขาเงื่อนไว้ได้พอกบัวบาน ๑ ถ้านุ่งบัวจับ ให้เกี่ยวพันหน้า ๑ ถ้านุ่งบัวซ้อน ให้เกี่ยวพันหน้า ๑ ถ้านุ่งบัวกระบาย ให้เกี่ยวพันหน้า ๑ ถ้านุ่งบัวกลม ให้เกี่ยวเกไล ๑ ถ้านุ่งบัวห่อ ให้เกี่ยวพันหน้า ๑ ถ้านุ่งบัวบิน ให้เกี่ยวพันหน้า ๑ ผ้านุ่งกับผ้าเกี่ยวดูกัน งามใช้ได้ มีอยู่ ๕ อย่างเท่านั้น

ถ้านุ่งบัวกลี ห้ามมิให้เกี่ยวผ้า ให้คากแต่รักตะคก ถ้านุ่งฉลองไฟร ห้ามมิให้เกี่ยวผ้า ให้คากแต่รักตะคกเถิก

กึ่งหนึ่งนุ่งจีบ แล้วจึงให้ห่มผ้า ผ้าห่มนั้นกว้างคง
 ยาว ๑๒ ศอก ให้พากษายังมา ให้ชายย่อน
 ลงไปข้างหลังจนกระทั่งคืน ข้างชายยวอนนั้นให้พันเฮว
 ไปโดยทักษิณาวฏ แล้วให้ลอคชักทบไปข้างซ้าย โดย
 ลำผืนคาก่อน แล้วลอคมาไ้ลำผืนพากษ่า ทบผ้า
 เฮวข้างขวาห้อยลงมาเป็นทางสองชายเสมอกัน แล้ว
 ลอคเป็นพืрок เบียงให้ชายห้อยทั้งสองข้าง จึง
 ให้ชายกระเขนนั้นผูกเป็นพืрок เบียงทบลำผ้าห่มลง
 อีกชั้นหนึ่งเถิก ฝ้านุ่งสองอย่างนี้ ห้ามมิให้คนทั้ง
 ปวงที่มีไ้ทำงานหมอ นุ่งจีบไรหนัก ให้นุ่งแต่คนที่
 ทำงานหมอ แล้วจึงจะควร

ที่นี้จะว่าด้วยอย่างพระภษาบรรณวิไลพัทร์ อันสม-
 เ็จพระมหากษัตริราชเจ้า ทรงมาแต่ก่อนนั้นมิอยู่
 ๔ อย่าง ถ้าเจ้าพนักงาน คือ ขุนศรีไชยาติคย์ ขุน
 สิทธิกรรม จะเรียนนั้น ให้มีขวัญข้าว คือ ขายศรี
 ใบทองแห่งชั้นเกี้ยวหนึ่ง ปลาช่อนต้มตัวหนึ่ง กับน้ำ

พริกด้วยหนึ่ง คำนับครแล้วจึงบอกกัน

พระภุชชชว่าบัวประคบแก้วนั้น ให้ทรงผ้า ๕ คืบ ยาว ๕ แขน ๒ ผืนเพลาะ ให้เว้นเพลาะทั้งแต่หน้า เข้าไป ๑ คอก ๑ คืบ ๖ นิ้ว ทั้งสองข้าง แล้วจึงให้ทรง ผักกว้างคืบผืนหนึ่ง เอาลายออกข้างนอก ให้พัชริมา ทดลงมาให้ลายออกเสมอริม แล้วจึงเอาเข็มกลัดไว้ แล้วจึงให้ทอดริมทั้งสองข้าง ให้หน้าขึ้นมาข้างพระองค์ ทั้งสองข้าง แล้วจึงให้คาคเขือกสอดเข้าไว้ในโตริม ระบายชั้นบน แล้วจึงให้ทรงผ้าผืนที่เพลาะกลัดให้ ชายเสมอกัน ผูกปากให้แน่น แล้วให้จับหน้าเข้ามา เสมอแหวก ให้เห็นหน้าทั้งสองชายเคียงเสมอกัน อยู่ แล้วจึงโยงกระเบนลอคข้างในขึ้นไปชักทางกระ- เบนให้ตึง แล้วจึงทอดนุ่งอีกชั้นหนึ่ง ให้ผูกพระ ข้ามรงค์ทั้งสองพัก ๆ ละ ๒ องค์เป็น ๔ องค์ แล้ว จึงให้จับหน้าผ้าโยงกระเบนเป็นหางหงส์ แล้วให้ร้อย พระข้ามรงค์ที่ชายกระเบนน้อยข้างละองค์ จึงผูกไขว่

ลงไว้แล้วคาครกตะคกทัยทางกระเบนไว้ แล้วจึงกลั
 ระบายทั้งสองชั้นปกลงมา ให้ชั้นมีช่อหน้านั้นให้เพ่ง
 กลีบชักไปข้างหลังครึ่งหนึ่งผ้าทิพ แล้วจึงให้ถอกเข็ม
 ตกกลั่นเสีย จึงกลัระบายชั้นบนนั้นปกลงมาอีกชั้น
 หนึ่งเล็ก

ตำรานารายณ์ประทมลินธุ์ ว่าด้วยลักษณะช้าง

๑ จะกล่าวลักษณะช้างในสวรรค์มีอยู่ ๓ คือ เทพ-
บุตรเป็นช้างแห่งสมเด็จอมรินทราธิราช ช่อเขาวรรณ
มีเคียบ ๓๓ เคียบ

๑ ช้างหนึ่งช่อศิริเมขลาไตรกายค มีเคียบ ๓ เคียบ
สมบุรณ์ด้วยลักษณะสีดังคอกกล่า

๑ ช้างหนึ่งคือเทพยดาเจ้าณฤมิตร ช่อสมิตกัญ-
ชรมีเคียบ ๑ รูปพรรณดังพระยาฉัททันต์ สำหรับ
เป็นพาหนะแห่งพระอินทรเมือทรงไปสู่สังคราม

๑ ช้างหนึ่งเทพยดา ๒๖ องค์ ช่อมาตังคะกริเทพ
คือเทพยดาเจ้าทั้งหลาย มาสถิตในกายแห่งช้าง
รักษาไว้ซึ่งช้างทั้งปวงในโลกนี้

๑ ไตรกายคอันหนึ่งพระนารายณ์สถิตยณกระเษียร

สมุทรรุ กระทำด้วยเทวฤทธิ์ ประดิษฐานให้คอกบัว
 ประทุมชาติผุดขึ้นในอุทร มีกลีบไต้ ๘ กลีบ มีเกสร
 ไต้ ๑๗๓ เกสร จึงเสด็จไปสู่พระอิศวรถวายซึ่งคอก
 ประทุมชาติ ณาเขาไกรลาส ในกาลเมื่อพระเป็นเจ้า
 ๓ ภาพร้อมกันนั้น พระอิศวรเป็นเจ้าจึงแบ่งคอกบัว
 ประทุมชาตินั้นออกเป็น ๔ ส่วน ๆ ๑ แยกโกสรวไต้แก่
 พระอิศวรเป็นเจ้า ส่วนหนึ่งกลีบ ๘ กลีบ เกสร ๒๔ เกสร
 ไต้แก่ท้าวมหาพรหม ส่วนหนึ่งเกสร ๘ เกสร ไต้แก่
 พระนารายณ์ ส่วนหนึ่งเกสร ๑๓๕ เกสร ไต้แก่พระ
 เพลิง จึงให้บังเกิดข้าง ๔ ตระกูลคือ อิศวรพงศ์ พรหม
 พงศ์ วิศณูพงศ์ อคินพงศ์ มีลักษณะดังนี้

๑ ข้างจำพวกหนึ่ง พระอิศวรเป็นเจ้าให้บังเกิด
 ชาติกษัตริย์ ชื่อว่า อิศวรพงศ์ สมบูรณ์ด้วยลักษณะ
 เนื้อดำสนิทผิวเนื้อละเอียดเกลี้ยง งาทั้ง ๒ ใหญ่ขึ้น
 เสมอกันเท่าใหญ่ น้ำเท่ากลม โขมคอง งวงเรียวเป็น
 คันปลายปากคุดพวยสังข์ คอกกลม เมื่อกินนั้นยกคอ

หลังเป็นคันธนู ท้ายเป็นสุกร ผนคท้องตามวงหลัง ออก
ใหญ่หน้าสูงกว่าท้าย เก้าทั้ง ๒ อ่อน เก้าหน้าหลังเรียวยาว
รักผักขี้กล้วย ทางเป็นข้อท้วง สันข้างเป็น ๒ ชั้น ขมับ
เสมอมิไค้พร่อง หูใหญ่ซ่อม่วงยาวข้างขวา มีใบหู
อ่อนนุ่ม มีขนมากกว่าข้างซ้าย หน้าใหญ่ สรรพงาม
พร้อมทั้งกัวยลักษณะ

๑ ข้างจำพวกหนึ่งพระพรหมให้บังเกิดเป็นชาติ
พรหมณ์ ชื่อว่าพรหมพงศ์ สมบูรณ์เนื้ออ่อนขนอ่อน
ละเอียดน้ำเต้าแผก ขนงิ้วสูงโคมคสูงมีกระขาวทั่วตัว
ทั้งคอกกรรณิกา ท้ายต่ำกว่าหน้า ขนหลัง ขนหู
ขนปาก ขนตา ยาว ขนขนขมละ ๒ เส้น ออกใหญ่
จากกระดูกง่า งวงเรียวยาวเป็นต้นปลายสั้นงาม ทั้ง
กัวยลักษณะ

๑ ข้างจำพวกหนึ่งพระนารายณ์ให้บังเกิดเป็นชาติ
นพสัย ชื่อว่าพิศณพงศ์ สมบูรณ์ผิวเนื้อหนาขนเกรียน
ออก ข้าง คอ เก้าทั้ง ๔ ใหญ่ ทาง งวง หน้า ใหญ่ยาว

มีกระหูแดงเสมอกัน ลูกจักขุขุ่น ขนใหญ่ หลังราบ
ท้องท้วมลักษณะ

๑ ช้างจำพวกหนึ่ง พระเพลิงให้ยังเกิดเข็นชาคิคุ
ชื่อว่าอัคริพนคฺ์ สมบูรณ์ผิวเนื้อกระด้างขนทยาย ตะ-
เกียบหูห่างหางเขิน หน้าเป็นกระแดงทั้งมวลนกยง
งาแดงสันหลังแดงหน้าวงแดง ผิวเนื้อห่มนไม่คำ
สนิท จักขุทั้งสี่น่าผิงท้องท้วมลักษณะ

๑ หนึ่งพระอิศวรเป็นเจ้า สถาปนามหาอุปกาตีให้
ลงมาอยู่ในถ้ำ ชื่อว่าเทวีสินทรบรรพต นางจึงไปกิน
เถาผลชดขาวด้วย พระพรหมจึงให้ยังเกิดลูกนางอุปกาตี
เป็นช้างในหิมวันต์เป็นช้าง ๑๐ ชาคิ

๑ ช้างหนึ่งชื่อฉัททันคฺ์ สมบูรณ์สีขาวทั้งสี่เงิน
งาขาวทั้งเงินยวง มีรัศมี ๖ ประการ งวงแดงหางแดง
เล็บแดง สันหลังแดงประกายขั้วหลังก็คล้ายอันแดง
มีกำลังมากเดินในจักรวาลได้ ๓ ล้าน ๖ แสน ห่มน ๓
ร้อย ๕๐ โยชน์ แต่เข้าไม่ถึงงาย

๑ ช้างหนึ่งชื่ออุโบสถ สมบูรณ์สี่งั้งสี่ทองอุไร
แล้วเดินรอบจักรวาฬ เดินแต่เช้าจนเที่ยง กำลังหย่อน
กว่าฉันทันต์

๑ ช้างหนึ่งชื่อเหมหัตถ์ มีสี่งั้งทอง

๑ ช้างหนึ่งชื่อวามงคลหัตถ์ สี่งั้งกฤษณา และ
ถายมทร มุลทิวหอมกั้งกฤษณา

๑ ช้างหนึ่งชื่อวามังคล สี่งั้งอุไทยและเหล็กงั้ง
ทาแมว

๑ ช้างหนึ่งชื่อตามพระหัตถ์ สี่งั้งทองอันบุคคล
หล่อหน้าใหม่ รูปพรรณสงใหญ่ยิ่งกว่าช้างทั้งปวง

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าขัณฑร สี่งั้งเขาไกรลาศ

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าคังโคย เกิดริมฝั่งแม่น้ำคงคา
สี่งั้งน้ำไหล

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่ากาลวกหัตถ์ สี่งั้งคังขกกา

๑ ช้างหนึ่งเกิดแต่เหมหัตถ์ เล็บ จักขุ กุศลกาย

๑ จะกล่าวช้างอัฐทิศ อันพระพรหมสถุณก็รังสรรค์

ให้มาเกิดเป็นช้าง ๘ จำพวกด้วยกลีบประทุมชาติ อัน
เกิดแต่อุทรประเทศพระนารายณ์

๑ กลีบหนึ่งทิ้งออกไปข้างทิศบูรพา เกิดเป็นช้าง
ชื่อพระไวยราพต สมบูรณ์ด้วยลักษณะ ๑๕ ประการ
สัณฐานกุ่มเมฆเมื่อคลุ้มฝน เท้าทั้ง ๔ เท้ากลมคังกง-
ฉัตร เตี้ยเสมอ หน้าสูงท้ายต่ำอย่างสิงห์ ตัวใหญ่
กว่าช้างทั้งปวง ตาใหญ่คังการประกายพุดกัษ งามยาว
ขึ้นขวางวงคังภุชงค์นาค หลังราบคังคันธนู ปลายหู
ปรบหน้าหลัง ถึงกัน โขมคทั้ง ๒ สูง เสียงกุก
เสียงสังข์ หางบังกลองคังด้วยลักษณะ ๑๕ ประการ

๑ กลีบหนึ่งทิ้งไปข้างทิศอาคเน ยังเกิดเป็นช้าง
ชื่อมณฑริกมีลักษณะ ๕ ประการ สัณฐานคังคอกบัวขาว
งาใหญ่สันคังสังข์ เตี้ยงามคังทอง ท้องมัวคังฝนคร่ำ
กลิ่นหอมคังคอกสัตตบงกช พร้อมด้วยลักษณะ

๑ กลีบหนึ่งไปประคิณฐานอยู่ทิศทักษิณ ยังเกิด
เป็นช้างชื่อพราหมณโลหิต มีลักษณะ ๕ ประการ สัณฐาน

กึ่งโลหิต งามใหญ่คอกกลม เสียงคุเสียงแตรแตรน
พร้อมด้วยลักษณะ

๑ กลับหนึ่งทั้งไปข้างทิศหรดี ให้บังเกิดเป็นช้าง
ชื่อว่ากระมุท มีลักษณะ ๕ ประการ สัตว์คอกกระมุท
ทวิงโสทรยาวกลมท่อน เสียงคุเสียงแตรงอน งาม
งอนขึ้นขวางพระจันทร์ เมื่อชน ๓ คำ พร้อมด้วย
ลักษณะ

๑ กลับหนึ่งทั้งไปข้างทิศประจิม ให้บังเกิดเป็น
ช้างชื่ออัญชัน มีลักษณะ ๕ ประการ สัตว์อัญชันงามใหญ่
ทรงคอใหญ่ เสียงกัมมพัคในปล้องไม้ไผ่ พร้อมด้วย
ลักษณะ ๕ ประการ

๑ กลับหนึ่งทั้งไปข้างทิศพายัพ ยังเกิดเป็นช้าง
ชื่อว่าบษปตันต์ มีลักษณะ ๗ ประการ สัตว์หมากสุก
ผิวเนือละเอียด มีกระหน้ำตัวใหญ่งาม งามน้อยขึ้นขวา
เสียงคังเสียงเมฆพร้อมด้วยลักษณะ

๑ กลับหนึ่งทั้งไปข้างทิศอุดร ยังเกิดเป็นช้าง

ชื่อว่าเสาวโหม มีลักษณะ ๕ ประการ สัตว์ของแก่
สูงตั้งฐานกึ่งใต้เสื้อ เท้าทั้ง ๔ กางออกอ่อน กวักกลม
หน้าใหญ่จ้านอยยาว เลี้ยงกึ่งเลี้ยงนกกระเรียนพร้อม
ด้วยลักษณะ

๑ กลีบหนึ่งทั้งไปข้างทิศอีสาน ยังเกิดเป็นช้าง
สุประภิชรุ มีลักษณะ ๕ ประการ สัตว์กึ่งสัตว์เมฆเมื่อ
สนธิยา ผนคทอ้งกึ่งผนคทอ้งงู งาข้อสีขาวบริสุทธิ์
กึ่งผ้าขาวที่เนื้ออ่อนกึ่งสัตว์แวง ขนปากยาว อุดม
โอษฐ์อ่อน เท้ามันอ่อน ร้องเลี้ยงกึ่งเลี้ยงฟ้า พร้อมด้วย
ลักษณะ ๕ ประการ

๑ จะกล่าวอัฐคช ๘ ช้าง ซึ่งพระนารายณ์เป็นเจ้า
ให้ยังเกิดเป็นช้างด้วยเกสร

๑ ช้างหนึ่งชื่อสังขทันต์ มีลักษณะ ๔ ประการ
สัตว์กึ่งสัตว์ของ งาน้อยงอนเสมอ เวลาเข้าเลี้ยงกึ่งเลี้ยง
เสือ เลี้ยงกึ่งเลี้ยงไก่เมื่อเวลาสายนัด ยืนอยู่กลางทิศ
มีลักษณะ ๔ ประการ

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าตามพะทัดทิน ลีกายกาทอง
มกษอินทมน

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าชลบ ทุปรบเบองหน้าพอ
วรคกัน

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าลขม ทุปรบเบองหลังถึงกัน

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าครบกระจอก มีเล็บเท้าละ ๕ เล็บ

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าพลกสคำ งามอนชินชวา

๑ ช้างหนึ่งชื่อสังขทนค งามาขางสังสังข ลีกายคำ
ยริสทธิไม่มีขาวระคน

๑ ช้างหนึ่งชื่อโคบุตร มีพรรณผิวเหลืองทั้งหนัง
โค เป็นบุตรนางโค เลี้ยงดูเลี้ยงโค ขนหางขึ้นรอบ
ดูหางโค งามอนน้อย คุ้มโทษอันตรายทั้งปวงได้

๑ จะกล่าวถึงอุคชาธาร อันพระอิศวรเป็นเจ้าให้
บังเกิดด้วยเกศรประทุมชาติทั้ง ๘ ช้าง

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าอัมมจักรวาฬ งาม้ายเสมอนหน้า
งวง งามาขางอคงวงกัษณนาช้ายนิคหนึ่ง

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าคชกรรณหัสติ งามขาวโอบะวง
บน งามซ้ายอ้อมขึ้นไพรปาก งามซ้ายโอบะวงไปไถ้งา
ขวา ปลายงาขึ้นไพรปากเสมอกัน ชนช้างก็มีอาณ
ภาพมาก

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าเอกทันต์ งามอกแต่เพดาน งาม
อนขึ้นขวายกวงไปขวางาอยู่ซ้าย ยกวงไปซ้ายงาม
อยู่ขวา มีกำลังมาก พันช้างจึงจะสู้เอกทันต์ตัวเดียว
ได้ แทงเงาตาย เป็นพาหนะแห่งพระอินทร์ เทพคช
นาครไปรักษาไว้มาพันคนเห็น

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่ากาฬทันต์หัสติ มีกาย งาม เล็บ
เทา กำทั่วสารพางค์

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าจักคก โสมคสูงงาทั้ง ๒ ช้าง
แต่ละข้างนั้นต้นกลมกล่อมก็ปลายเป็น ๒ งาม ทั้งซ้าย
ขวา เป็น ๔ งาม

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าโรมทันต์ คันงามขาทั้งคันงามซ้าย
มีกำลังมาก ถ้าพระยาองค์ใดได้ ชีปรายคักรูๆ แลเห็น

ก็พ่ายแพ้

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าสิงหขงฆ์ เท้าหลังคำๆสิงห-
ราช

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่ารุมปราสาท ปลายงามีรัศมี
อันแดง

๑ จะกล่าวช้าง ๕๑ จำพวก อันพระเพลิงให้บังเกิด
ทวยเกสรประทุมชาติ ชื่อว่าอัคนีพงศ์

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าประพัทจักรวาล เมื่อเดินเชิดวง
เห็นอกระพองศรัยะ

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่ารัตนมพล งาขาวท้งาซ้าย
เสียดสีกัน มีคุณเป็นอันมาก แม้นคล้องช้างไทยได้
พันหนึ่ง คล้องช้างรัตนมพลได้ตัวหนึ่งคุ้มไทยได้
แม้นจะประสมโขลงก็หาไทยมิได้เลย

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าเศวตพระพร มีกายขาวดังสี
สังข์ ขน ทา เล็บ หาง ขาว

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าประทุมหัตถิ สักกะออกบัวโรย

ชน หาง เล็บ สักกคอกบัวโรย คาชาวบริสุทธิ

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าเศวตคาคชราช สักกยคังยก
ทองตากแห้ง ชน เล็บ หาง เป็นสียอกทองตากแห้ง
คาชาวบริสุทธิ

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าประทุมทนต์ ทัว เท้า งวง หาง
สีแสด งามออกออกจากไฟรปาก ๒ นิ้ว ยกงวงขึ้นเห็นงาๆ
รูปาวมะพรำง

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าประทุมทนต์ ภายสั้น เท้า งวง
หาง สั้น งามออกจากไฟรปาก ๕ นิ้วรูปไข่ไก่

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าประทุมทนต์มณีจักร ภายสั้น
เท้า งวง หาง สั้นงามออกจากไฟรปาก ๕ นิ้ว รูปคิง
ปลิกกล้วย

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่านพสุยณ งามงวง หาง อัญชลโกษ
วรกถิงกิน

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าวิศทศกัณฐ์ สักกายเหลือองอ่อน
เลื่อม งามาขาวคังสีสังข

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าพิณเนศวรมหาพิณาย งามออก
แต่เบ้องซ้ายข้างเกี้ยว งามข้างขวาบอก ทาขวาเล็บขาว
ชนข้างย่อมมีชัยชนะ

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าเทพามหาพิณมहाไพฑริย์ ทา
เล็บ ขาว มีงามแต่เบ้องขวา เบ้องซ้ายบอก แม้น
บุคคลผู้ใดกลองไต่กั๊ก ให้ฟังนัยหวั่นข้างไคร่ขอยหนึ่ง
เลียงไฉนบ้านใดเมืองไต่กั๊ก เป็นมงคลที่แห่งนั้น

๑ ข้างหนึ่งชื่อนิลทนัท งามทั้ง ๒ คำ

๑ ข้างหนึ่งชื่อนิลจักษุ ทาคำ

๑ ข้างหนึ่งชื่อนิลนัช เล็บกำ

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าเหมทนัท งามเหลือ

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าเหมจักษุ ทาเหลือ

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าเหมนัช เล็บเหลือ

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่ารจักษุ ทาแดง

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่ามณรัตนัช เล็บขาวไล่กังแก้ว

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่ารัตนัช เล็บแดง

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าเศวตทัณฑ์ งามขาวบริสุทธิ์หาไร
งามมิได้

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าเศวตจักขุ งามขาว

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าเศวตคณา เล็บขาวหยาบ
โตนคมิได้

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าเทพคิริ สีเขียวอ่อนกังผลหว่ากีย

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าจันทคิริ สีขาวกังเท่า

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่านิลानीโรช สีคังคอกสามหา

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าเสาวโรช สีกายแคงกังปากนก
แขกเท่า สีปากแคงงอนกังปากนกแขกเท่า

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าชคัมภีร์คณิม ๔ เท่า ปลาย
หาง คีระะกลอกปลายวง สีคังคอกแคง ทัวคัมภีร์
ใส่เสื้อ

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าสมพงค์คณิม งามขาวเลียบขาว
ขนขาวหางขาวกายขาว มีกระทั่วตัว

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่ากุมประสาท โขมกสูงงาม

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าจักรกัมภี เท้าทั้ง ๕ กลมงาม

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าขลุ่ยประเจียด ใบหูชอบสนิทชน

ห่อขนคูกอกกัญญาละเอียดย

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าพาลจักรี ปลายางอนพร้อมกัน
ปลายันนักรกกัน

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่ามุขสโรช เลี้ยงกังเพียงเลี้ยง
แตร

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าเมฆครวชิต เลี้ยงกังฟ้าร้อง

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าโกญจศัพท์ เลี้ยงกังนกกะเรียน

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าสวสังข์ เลี้ยงกังเลี้ยงสังข์

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าศัพทเกรี มีเลี้ยงกังเลี้ยงกลอง

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าภัทร สูง ๗ คอก โอบรอบ ๑๐
คอก โอบยาว ๕ คอก งามเหลือกังน้ำผึ้ง หลังกัง
คันธนู หน้าสูงเท่ากลมกังฝักบัวกลม เลี้ยงเกเรียนคูก
ช้างเถื่อน บิคาเป็นกระต่าย

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่ามิก ทัวแกงกังซาค สูง ๖ คอก

ทวยาว ๘ ศอก ใหญ่ ๕ ศอก งานงกทั้งซาก น้ำมัน
ทกสี่เขี้ยว ขนตากังตาราชสีห์ รวาคอราบ ท้องใหญ่
ขนตายาว บิคาเป็นเนอ

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าสังคิน สูง ๕ ศอก ยาว ๗ ศอก
ใหญ่ ๘ ศอก คางสั้นหางเชิษฐาใหญ่ สีงาเหลือง
กั้ทอง น้ำมันตกกั้เขม่า สีกายคุกุหมอกกลุ้ม บิคา
เป็นนาค

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่ากุญชรเรศ บิคาเป็นวานรท้ายใหญ่

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าครอบจักรวาล เมื่อยืนอยู่เห็น
เล็บ ๕ เล็บ ครันยกเท้าเห็นเล็บรอบทั้ง ๔ เท้า มีอยู่ใน
พระนครใด พระนครนั้นเป็นมงคลยิ่งนัก

๑ จะกล่าวโดยลักษณะช้างชาติอำนาจพงศ์ เป็น
บุตรแห่งอิฐุทิศโดยราพต มีกิริยาชื่อว่าอหมุ สีกาย
กั้สีหมอกเกิดอำนาจ

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าเมฆ สีกายกั้เมฆ งา ๔ งา
เล็บขาวผ่อง หางยาวบัคคิน

๑ บณทริก มีภริยาชื่อว่าพังลึงคะ สีกายเขียว
เหล็กของเจ๊กันมีอำนาจหนึ่ง ผิวหนังละเอียด เล็บขาว
สีดังหว่ายตะค้า กายแถมงาสน

๑ พราหมณโลหิต มีภริยาชื่อว่าพังกนิลา สีกาย
เหล็กของมีอำนาจ ๒

๑ อำนาจหนึ่งชื่อว่านิลภ กายยาวใหญ่กลม สีกาย
กายกชอกสามทาวโรย

๑ อำนาจหนึ่งนามบิศลัก ตัวดำกลมผิวหนังทั้ง
โลหิต

๑ กระทบ มีภริยาชื่อว่าอนันตกรมา สีกายแถม
ซ้อน สีนอกละเอียดมีอำนาจ ๕ ข้าง

๑ อำนาจหนึ่งชื่อว่ามหาปัต สีกายคอกสัตว์ขมขาน

๑ อำนาจหนึ่งชื่อว่าอุบลมาลี สีกายก้านกล้วย

๑ อำนาจหนึ่งชื่อว่าอมตะ สีกายถ่าน

๑ อำนาจหนึ่ง นามไม่ปรากฏ เป็นกระดำเหมือน
ช้างปรกติ แต่กระทั่วกายงาม

๑ อำนวยหนึ่งชื่อว่านิลชา ภายค้ำงาขาวตาขาว
เล็บขาว

๑ อัญชัน มีภริยาชื่อว่าตามพระวรรณ มีสีค
ทองแดง มีอำนวยหนึ่งชื่อว่าประมาดี มีสีคทองพา

๑ บุษปัทม มีภริยาชื่อว่าพงส์ภทนต์ ภายขาว
ขนายขาวขนขาวงาขาว มีอำนวย ๒

๑ อำนวยหนึ่งชื่อว่าภัสรา สรรพกายขาวเหลือง
อ่อน งาเหลืองคจทองคำ

๑ อำนวยหนึ่งชื่อว่าสหัสสารสรรพ ภายขาวเจือเขียว
อ่อน งาเหลืองคจสีคอกบวย

๑ เสาวโถม มีภริยาหนึ่งชื่อว่าลึงคะ สีสเขียวแก่
มีบุตรหนึ่ง

๑ อำนวยหนึ่งชื่อว่าบุษปัทม สีคจคอกบัวแดง
กายขาวกลมเกลี้ยง หน้าใหญ่กว้าง

๑ สุประภิชฐ มีภริยาหนึ่งชื่อว่าอัญชนวดี สีกาย
กจคอกอัญชัน มีบุตรหนึ่ง นามมิไค้ปรากฏ สีกาย

เชียวกิ่งหญ้าแพรก คิริเป็นคชลักษณ์ ๑๐ อัฐิศักดิ์ ๘
 อำนวยพงศ์ ๑๔ เป็นชาติพรหมพงศ์ ๓๒ อิศวรพงศ์
 อัฐิศาธาร ๘ วิเศษพงศ์อัฐิศา ๘ อัคนิพงศ์ ๔๗ คิริ
 เป็น ๘๕

๑ ในยหนึ่งเล่าพระเป็นเจ้า ให้ยังเกิดข้างสี่ต่างๆ
 คือเหลืองขาวแดงเขียว ให้พึงพิจารณาลักษณะ ๑๐
 ประการ คือชนและทางจักขุเลียบอณฺทโกษช่องแมงก
 ชุมชนเพดานและสนับข้างกางในไรเลียบ ๑๐ ประการ ต้อง
 กันกับสัถยาบวิสุทธิตถุสุมรณด้วยลักษณะ

๑ จะกล่าวลักษณะข้างโทษ ๘๐ จำพวกอันชื่อว่า
 ขาปลักษณ์นั้นต่อไป

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่านามทุย งาม่าทางสัน ปลาย
 ทางขาปลายทางวัน แปรงขนรายกราย คันทาง
 กำหนคคอกเคียว กายเล็กผอมบาง

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่านามท่า ทัวท่าทองแรงเรียวกิน
 สุนัขลอกมิได้ หูหย่อนหน้างานย้อยคุ่ม้วนเลื้อ หนำ

สั้นจ้ำก้นงาเน่า

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าลำภา ปากล่างยาวขึ้นปากไม่
สนิทแลเห็นเงางา ข้ำปากเห็นกราม

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าพาหนะ คอเล็กสามแห่ง มักคาย
หญ้าคายไม้ คีระเล็กน้ำขิง

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าชนโกถน งามราวสากชิกทัว
สากตาเหลือก ท้ายสูงกว่าหน้า คล้องมักถูเท้าหน้า
สันคานข้างนั้นมักกลับหน้ามาสู้ข้างต่อเป็นนิจ แต่
แลเห็นก็เป็นจรรไร

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าเทไพร งวงใหญ่กายสั้นหางสั้น
กิริยาเชื่องม่น ให้หมอลือว่าวงบาศคล้องที่คินไค

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าโชนไฮล โกงหลังหนึ่งกะเพอม
หัวค้ำน้ำลายไหล ตาเหลือก นมย้อยยานกรนมข้าง
พัง คอยทางสั้น

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่ารตมสังไก่อ โขมคสูงเป็นจอม-
ปลวก ไม่มีแสรกกลาง จะพาคพัวเวียนวางขอบมิไก่อ

มักหลับตา

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าทมพลก งามใหญ่ปลายแหลม
ร้าวแตกต้นตลอดปลายจนถึงใต้ ปลายคคกายนั่น

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าพลกตะแบก งามแตกจนปลายงา
ปลายางกลอนเน่าฟิการอยุ่อัตรา

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่ารแหกชีพ งามบึกเป็นเกลียวกลวง
ในเป็นปล้อง กุไม้ไผ่กลอนเน่า ปลายแตกเป็นปลายงู

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าศฤงคาร งามอกเป็นแขนแดง
กุชาคยอม เป็นปลอกเป็นกายนกขุ่นไหม้ หางคค
ก้อมบังกลองทวารใบามรบิกซ้าย

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าสวามิฉาน หนักรายปรายเสมอ
คุหน้าแวน งามซ้ายขวาใหญ่มีไค้เท่ากัน

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่านครฉาน งามโค้งงอตรงปลาย
เท่ากัน งวงแวงเวียคอ้อมกาย กินหญ้ามีกัมหนัๆ
กัยท้ายเสมอกัน

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่านาคคิกพินาย มีงามเคียวแค้ข้าง

ซ้าย ปลายเวียค้อมไต้วงขวาวางปาก ๆ คายวากินหญ้ายากนั้

๑ ซ้างหนึ่งชื่อวานาคพันธุ์ งาท่งวงสันกินหญ้าโอนกาย คิริระคว่ำตัวต่ำหลังคุ่มตาลึกทางอน เหมือนจักษุนาค

๑ ซ้างหนึ่งชื่อว่าลักกิน นมอกออกกลางอกสามแห่ง คิริระเป็นขม

๑ ซ้างหนึ่งชื่อว่าบักจากิน นมอกออกจากที่ท้องสามนม จอมคิริระเวียนบนยอกไขมคมี่ชุ่มขังน้ำได้

๑ ซ้างหนึ่งชื่อว่าโคกระกิน มีนมที่ปากปลายคาง

๑ ซ้างหนึ่งชื่อว่าคณเคาะ มีนมอกขึ้นข้างชันเท่าหลังตลอดท้องนเอนสันบทางข้างบนท้ายมีสามนม กิริยาเกินซัดขวาง่วงงย

๑ ซ้างหนึ่งชื่อว่าไภยกิน มีนมอกออกตามราวข้าง ๆ ละ ๓ ละ ๔ นม

ซ้างหนึ่งชอกินเขาพลุก งาทันใหญ่ปลายแหลม

กุญแจยม งวงยาวเวียคอกกายใหญ่ท้องยาน

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่ากากลัก รูปคล้ายสุกร กายใหญ่
หน้าใหญ่ หลังคอก ท้ายคอก ๓ แห่ง เท้าเล็กหางสั้น
ขนทางสั้น

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าเลียงสวา ใหญ่ฟกอกย่อยยาน
หางเขินเอวกี่ว

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าราชูชาติ คอกคอกหยักเป็นขี้ๆ
กลอกท้าย

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าธานีพระเพลิง หลังหยักเป็นพัน
ปลา ทั้งแต่คอกกลอกท้าย

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่ามังกิน งาเกก ช้างหนึ่งเกกเข้า
ช้างหนึ่งเกกออก หลังหยักเป็นขี้ ๓ หยัก ๔ หยัก ทาง
คอกหยานระโยย่อยถึงกัน

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าลันคาษ ลันยาวใหญ่ย่อยพันไพร
ปาก หนึ่งข้อหุ้มทันงา อ้าปากเยื้องไปซ้ายมา กุ
กระบือเคียวเอียง

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าขงกัฏฐะ สองข้างนั้นคดปลาย
เวียดเวียนไปข้างท้ายคกงักขัฬเสมอกัน แม่นซีกกลาง
เคียวของยาย คกงักขัฬเท่าตะโพกเสมอกัน

๑) ช้างหนึ่งชื่อว่ายอนยัก เพ้าแสงวงก็ออกมักหลย
ตา โยกโยนคิริระคว่ำหางฟากคนอยู่ไม่เป็นสุข เมื่อ
คัศวหน้าท้ายต่ำ หลังสูง

๑ ช้างหนึ่งชื่อวักคิธรณี เท้าหลังสูงเท่าหน้าค้ำ
คูก้น เมื่อเคียวหลังรายตรงตรายท้าย หางยาวเลียบ
โองลมเรียบบาง งาข้อแนบวง

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าขันบันเสนฐ์ ครอบะรายทรายท้าย
ท้องใหญ่ขนเรียวยาว ๔ เท้าคอดเล็บยาวงอน

๑ ซ้างหนึ่งชื่อว่าการพอกำโถม เป็นคองกางขาว
ไปทั่วตัว น้ำลายไหลถ่ายมดมดลาราคเท่าหลังคังน้ำ

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าสระแบกเขียว เป็นเกล็ดทัวทั้งตัว
ทุกมันเหม็นเขียวยิ่งนัก มันตกกรุ่นๆ ไม่เป็นคราวแต่
เล็กจนใหญ่ พลตายพังอย่างนั้นมิโทษเสมอกัน

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าแรงแ้ง ภายใตญ่สัน ออกเป็นแรงแ้ง
ขานยาว รวข้างเป็นควงค่างขาวกลมคุดชอบกะตัง
นึ่งเกี้ยว

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าแซง ภายสูงผิวนั่งครำคุดา
ทอยแควงทางสันหลังคุ่ม

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าปลุก ภายใหญ่หน้าเล็ก รวข้าง
กลมคุดท้อง ท้องค่างเวียนเป็นกันทอยสองแถวๆ
ละสามวงตัว

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่ารายขาว ลายค่างควงกลมขาว
ทั่วทั้งกาย

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าเพียงขลง โขมคต่ำท้ายเล็ก
ลายค่างเป็นวงขาวมีกระในวงทั่วทั้งกาย

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าเคียงงน ทางสันขนทางไม่มี
คุดเข้าหน้า ก็มีคิระกินหนูกินน้ำ

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าทิพาสัย หนิงยานขานแรงแ้ง
ท้องก็เป็นแรงแ้งคุดโคมคุดเข้านอนกลางวันนอนไม่รบ

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่ารักสย เวลาค่ำเมื่อทานอน
ม้วนวงขึ้นหว่างงาทุกเมื่อ นอนไม่วาย

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่านักชเสน รูปเรียวท่อนหน้าใหญ่
ท้ายเล็ก ทางเขินสั้นขนทางหายาก ผูกหลังมัก
เหยียบหลักหมอไว้เป็นธรรมดา

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าชะเมียบ คาเหล็ก มักวิ่งเท
เท้าท้าย แทะงากรวมคดง งวงกอกคดงเล่นเอง ๆ

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าปลัดควาญ รูปท่อนหน้าใหญ่สูง
อกยานท้ายเรียวเล็กหางยาว มักกระทำร้ายหมอควาญ

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าขจรสุข อายุยังไม่ถึงสิบขวบ
กัก หนึ่งไปพาคโพนในป่าใต้ข้างบ้านมาถัก หนึ่ง
โหลงปกพามาสู่กักในบ้านในเมือง และข้างนั้นล้ารอก
บุตรออกณทนน ห้ามมิให้เลี้ยงไว้

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าราหู ภายหน้าแดงหน้าขาวกัก
ตลอดปลายวงและหมักกระันงวงใหญ่ ปลายวง
เรียวเล็ก

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าประพุก งามเป็นเลี้ยวหางคก
เวียนกิ่งเถาว์ด้วย

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่ากระแอกลาย กายคกกายสั้น
หูแฉกๆใบตาล คอยาวท้ายเล็ก หางสั้นเหมือนสนกร

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าทำรัง งามเรียวเล็ก เท้าทั้ง ๔ สูง
ห้องตัวสั้น หูแฉกขาคว้น หางเขินขี้ปลอก สันนิย
ทางใหญ่บาน

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าบังคลอง งามเท้าหาง ๓ สิ่งสั้น
อกและโหมคต่ำ หลังตรงหลังสั้น หางบังคลองทวาร

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าขวาย งามแหลมสั้นกว่าหน้าวง
รูปกายทรพล

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่ากระแอกสกม หูใหญ่บานหูบัก
กา มักจับขอบตาว่างเหลือกแลไม่พริบ

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าชำนันสัตว์ ตัวดำ ท่อนหน้าใหญ่
ท้ายหลอยเล็ก หางเขิน โหมคสูง มักเหยียบเท้า

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่ากระจอกสอ กายใหญ่หน้าเล็ก

หางเขิน เล็บขาวไม่ครบเหมือนช้างทั้งปวง มักยืน
แต่ ๓ เท้า

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าบัลลายโคก อัญชลโกษปรายอยู่
ฉัตรฯ ถ้าช้างพลายช้างพังเป็นคันทมิโทษเสมอกัน

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าทุลกระจอก กายใหญ่ หน้าเล็ก
หางเขิน เล็บไม่ครบ

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าทรุหน รูปพรรณพิกล หลังข้อ
กระดูกหลังคดสะกึ่ง คอคำคังหมักมัว หนึ่งหย่อน
ท้องยาน

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่ามวยลา โขมคตสูงคุดีระวานร

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าคำเกิงคะนอง โขมคตและหน้า
เล็กภายนอกสั้นหางเขิน ท้ายยอบ ท้องกัวพิกล

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่ากระคกกันทุย หน้ายวมคุดูเน่า
พอง คันทางคคปลายหางคังจามรวาวรรคคิน

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าสครีพ คอใหญ่คอสั้น คางใหญ่
หน้าผิงคุดูเน่าพองทันทังไม่ราบ เกินยักเยิก หางคคคค

สนับกลับลึงใต้หาง

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าสัคอ ทัวใหญ่สูง หน้าเล็กงา
เรียวสั้น บิกลงล่างทั้งขนาย

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าพลายแม่ ขนายยาวงอนคุด
ช้างพลาย

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าคางบัวร์ คอยาว คางยู่ย หน้าหน
อกหย่อนยานท้ายเรียววัด

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่างกิสวา รวยอกยาน เหวกัว
ท้ายเล็ก

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่ายักย ทัวต่ำสั้นสรรพสารพางค์
คางใหญ่ หน้าสั้นงวงสั้น

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าพุงพัง ทัวต่ำสั้น อกยานท้อง
หย่อน ลำหางกลางคอก

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่ารักทันต์ งาแลกรามแลเลี้ยแคง
ทั้งแสงพระอาทิตย์เม่ออทัยสัทั้งชาด

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่านาคสะกึ่ง หัวแลท้ายสูงคางเล็ก

พิงพาน หลังแอ่นเป็นขลุ่ยเถายันไคลง

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าพินายฉาฏฐา งาซ้ายสั้นงอน งา
ขวาไขว่ไถ้งาซ้ายโอบวงปลายงาตลอดวง หูสั้น
ช้างหนึ่งหยาวช้างหนึ่ง ขาค้วนแห่วงทั้ง ๒ ห

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าพลุกทันต์ กวใหญ่หน้าเล็ก
หลอดนกาย งาตกปลอกคังไม้ไผ่

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าทัตพินาย งางอกแต่ข้างซ้าย
ข้างเคี้ยวเคี้ยวเล็ก

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าสิทธิพินาย ไม่มีงาขลุ่ยข้างพิง

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าภัทรพินาย งางอกซ้ายเสมอสัน

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าอินทกนิพินาย งางอนแกลงคังสี
ซาค งาเบองขวายาวสั้นน้อย งาเบองซ้ายสั้นคังทนาย

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าหิน รูปกายพิกลเท่ากระบือ
เทพคชนาคลาปช้างหมื่นไว้ ให้อยู่แต่ริมฝั่งสมุทร
กินหอยกินปูเป็นนิรันดร์

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่ากลีบสมุทรกลีบไพร เมือกินน้ำ

กีนทญ่ากั้มศิระะกักกีนก้วยปาก ไม่จับทญ่าก้วยวง
เหมือนช้างทั้งปวง ถ้าช้างพลายช้างพังเห็นคังนี้มีโทษ
เสมอกัน

๑ ช่างหนึ่งชื่อกำกวม รวมชชเป็น ๒ วรรก
วรรกหนึ่งสี่วรรก วรรกหนึ่งอศวรรก

๑ และสัตว์ตระกูลนั้น งา มีโค้งงอ สูง ใหญ่ กำลัง
 มากยิ่งนัก

๑ และอิศวรทรงกล มีรูปมณฑลสูงหน้า ท้ายต่ำ
ทางยาว เกินเรีรววก งามิไค้งอกเหมือนช้างพลาย
ช้างธรรมดาทั้งหลายบอกรับหน้าได้

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าเนียมโทษ งามใหญ่ งามสัน ๔ เท้า
สัน ทัวดำดำ งามและปากสีดำ เนื่อนม ขนหาง
และผมเกรียนกร่อน

๑ ข้างหนึ่ง งามกลอนงา^๕ต้น ปลายกางเกก^๕ หุ^๕เล็ก
ผมขาว ไม่จงรักหมายข้าง^๕พังเหมือนข้าง^๕ทั้ง^๕ปวง

๑ ช้างหนึ่ง คอยาวใหญ่ตาเล็กพิการ กายขาว

เย็นต่ำได้ ขนต่ำเสียงกุก ทางสั้น สบ้ายาวอย่างเกิ
 คุรุสกรแล

๑ ช้างหนึ่งเนียมนวลลักษณะพร้อมถ้า งามแต่กล
 ปลาย คอพลอยนพรัตนสลาย ให้ฟังตกแต่งแก้ให้ค
 ให้ปล่อยเสียบ้า โทษนั้นพลันหายจึงคลั่งมาใหม่

๑ ศิริช้างโทษบาปลักษณะ ในไตรทฤษฎีคักิราช
 มีแต่ ๘๐ จำพวกเท่านั้น

๑ ทนจะว่าด้วยช้างอันเป็นตระกูลสวัสดิคิมงคตมหา
 คเชนทร์ อันยังเกิดแต่อัครพวงค์ พรหมพวงค์ พิศณ
 พวงค์ อัครนิพวงค์ มีทั้ง ๔ ตระกูล รคนกันมิได้จักไว้
 เป็นพวกเป็นหมู่กันอีก ๔ ตระกูล

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าอินทจักร เลี้ยแคงคุรุคังน้ำครึ่ง
 ผ่าคั่นไธฝักบัวขาวคณ้านม โขมคตสูง ควรแก้
 กษัตริย์อันเป็นแม่ทัพ

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าสุรัสว ผิวปลายงาเหลืองใสคัง
 แก้ว ตาแดงเลี้ยผ่องนัก มักอาหาญ

๑ ช้างหนึ่ง ร้องขอหญ้าเลี้ยงคังสีหราช ควรคู่
แก่มนตร์

๑ ช้างหนึ่ง ร้องขอหญ้าเลี้ยงคังทรวร ควรคู่แก่
เสนาบดี

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าราชเสน่ห์ ร้องขอหญ้าคังเลี้ยง
ด้วยบุคคลผู้ใดได้ไว้จะเป็นที่รักแก่เทพามนุษย์

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าคชโล ขนอ่อนนุ่มวรรคกำพล
อาเป็นสวัสดิมงคล ให้ยังเกิดทรัพย์มาก

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าคชกรรณ ผิวเนื้อหนากระด้าง
กลางงาหนัก

๑ ช้างหนึ่ง เมื่อนอนกรนคังเลี้ยงแตร ควรคู่แก่
กษัตริย์

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่ามหิบาล อกใหญ่โถมคตสูง เท้า
ทั้ง ๔ กลม ปากแดง หลังเป็นคันธนู น้ำเต้าเต็ม
ตาใหญ่ งาอันใหญ่ หาง ฉันทโกษ งวง ถึงกิน
เรียกมันเลี้ยงคังพา ผิวตัวดำสนิท เกินเป็นสง่าคัง

สัตว์ราชวง ควรเข้าสงครามจะมีชัย

๑ ที่นี้ว่าด้วยช้างโทษนัยหนึ่งใหม่ อันเป็นชาติ
อัคนีพงศ์ นอกจากไตรตรึงษ์ศักดิ์วิราช อันชื่อว่าทุร
ลักษณะโทษนั้น ค่อยไป

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าช้างเขียวช้างงา มังวงออกออก
จากสนับงา แล้วมีเขี้ยวแหลมออกจากโพรงปากก็
สนับงาก็ ปรุปร่างพิสดารต่าง ๆ

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าทันตราย งาออกจากปากแล้ว
เวียดคดไปทุกเขี้ยวกับและเขี้ยวสกร

๑ ช้างหนึ่งชื่อว่าลยทุกซ์ มีเดือเท้าละ ๓ เดือทั้ง
๔ เท้า ขื่อเท้าแดงดังฝักบัวแดง ฝ่าเท้า ช้างนี้ถ้า
แลเข้าบ้านใดเมืองใด จะยังเกิดมหาอุบาทว์ใหญ่ มีเข้า
แพงและภัยทั้ง ๔ ประการ ถ้าหมอผู้ใดคล่องไ้
ก็จะคายสั้น ให้วิปริตต่าง ๆ บมิไ้เหลือแต่สักคน ถ้า
และเข้าบ้านใดเมืองใด ฟังหลอมทองและเงินใส่รอบ
เท้าทั้ง ๔ งงทุกเท้าจึงจะเข้าพาช้างโทษ

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่ากินชีพ ร้องขอหญ้าทั้งเลี้ยงแคว
เลี้ยงฟานเลี้ยงสุนัข เลี้ยงเสือ เลี้ยงม้า แลเลี้ยง
อันใดอันหนึ่ง บุคคลผู้ใดเลี้ยงไว้เจ้าของมักพลันตาย

๑ ข้างหนึ่งชื่อว่าอุบตฺโตย เมื่อนอนกรนเสียงดัง
กระหึ่ม ไต่ย่นเสียงกรนดังที่แห่งใด ๆ ในที่นั้น จะเกิด
อุบาทว์ยิ่งนัก

จบในข้อทูลลักษณะโทษ ๕ ประการแต่เท่านี้

๑ อนึ่งบุพพาจารย์ อันรู้ซึ่งพระคชสาตรกล่าวไว้
ว่า ข้างโทษทั้งหลายอันออกจากบาปลักษณะโทษทูล
ลักษณะนั้น มีอีก ๗ จำพวก ข้างจำพวกนี้ให้โทษเบา
มิได้ให้โทษอย่างบาปลักษณะทูลลักษณะนั้น

๑ ข้างหนึ่งผ้าแดงเพียงเดียว เรียกว่าเหยียบเพลิง

๑ ข้างหนึ่งทัวเป็นหูก เรียกว่าเคาะหูก

๑ ข้างหนึ่งทัวเป็นชม เรียกว่าเคาะชม

๑ ข้างหนึ่งโยกทัวอยู่แต่เบา ๆ เป็นนิจ เรียกว่า

รวโยก

๑ ช้างหนึ่งสับศึรยะอยู่เป็นนิจ เรียกว่าวรสับ

๑ ช้างหนึ่งกายมิกต่างแห่งหนึ่งสองแห่งกัก เรียก
ว่าโพกกันโคนเป็น ๗ ช้างด้วยกัน

๑ อันลักษณะช้างโทษทั้งหลาย ย่อมเกิดแต่อัคนิ-
พงศ์สัน ผู้จะทรงไว้ซึ่งพระคชสาคร ให้พิจารณา
ซึ่งช้างอันมีงวงยาวปลายวิปริตต่าง ๆ ถ้าแลลักษณะ
ต้องท้วงอัคนิพงศ์ ช้างนั้นเป็นช้างโทษ ถ้าแลลักษณะ
ต้องท้วงอิศวรพงศ์ พรหมพงศ์ พิศณุพงศ์ ช้างนั้น
หาโทษมิได้เลย

๑ อันว่าช้างโทษจำพวกใดกัก เลี้ยงไว้ในที่แห่ง
ใด เหมือนเพลิงกาฬสมไว้ในทรวง ย่อมให้ร้อนวิปริต
ต่าง ๆ อย่าฟังเอาไว้

๑ อนึ่งเล่า พระเป็นเจ้าทั้ง๔ให้ยังเกิดช้างทั้งหลาย
มีคุณต่าง ๆ กัน อิศวรพงศ์นั้นจะให้เจริญทรัพย์และ
ให้มีอำนาจ

๑ พรหมพงศ์นั้นจะให้เจริญอายุศุขและคุณวิชา

๑ พิกณพงค์นั้น จะให้ลัทธิพ่ายแพ้ และเจริญน้ำ
และผลผลาธิญญาหารทั้งปวง และพระตำราปฐมกัณฑ์
นารายณ์ประทมสินธุ์ พระอาจารย์เจ้าแต่ก่อน ผู้รู้
ซึ่งคชศาสตร์รนาไว้ สำหรับพระมหากษัตริราช
เจ้า เพื่อจะให้รู้ซึ่งชาติและตระกูลข้างอันเป็นมงคลและ
อัปมงคล ถ้าบุคคลผู้ใดได้เล่าเรียนไว้แล้ว เหมือน
หนึ่งได้แก้วครอบเมือง

๑ คีรีเป็นช้างในสวรรค์ ๓ พระตำรา ๑ ชาติพรหม
พงศ์ ๑๐ อัฐทิศ ๑๔ เป็น ๓๒ ช้าง พิกณพงค์
อัฐกษ ๘ อิศวรพงศ์อัฐกษาร ๘ อคินพงศ์คฤกลกษณ์
๕๑ สวัสดิกิมงคล ๕ ปาปลกษณ์ ๘๐ ทุรลกษณ์ ๕ โทษ
น้อย ๗ รวมเข้าด้วยกันเป็นช้าง ๑๕๑ ช้าง ขะ

จบบริบูรณ์

พระตำราหน้าพระพุทธรเจ้า พระยาสุรินทราชา
นาขปราบ ทูลเกล้าถวายครั้งทรงโคลง ขอเกษะ

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ไทยเซยม ถนนเฟื่องนคร พระนคร

นาชทองทศ ไวทยานนท์ ผู้พิมพ์โฆษณา

กุมภาพันธ์ ๒๔๘๑

